Killyéni András

A kolozsvári sportélet hőskorának képes története

Killyéni András

A KOLOZSVÁRI SPORTÉLET HŐSKORÁNAK KÉPES TÖRTÉNETE

Kolozsvár

2009

A kötet megjelenését támogatták:

MOL Románia vállalat és Szalay Zsolt vezérigazgató

A könyvet vélemenyezte: dr. Szikora Katalin, dr. Szakály Sándor

Kiadja az Apáczai Csere János Baráti Társaság.

Tipográfi a és műszaki szerkesztés: Fülöp Zoltán, www.metaforma.ro

Nyomdai munkálatok: Hiperborea Kft. , Torda, 2009

© Killyéni András 2009

ISBN 978-973-0-06870-2

Ajánlás

Killyéni András „Kolozsvár sporttörténetéről" írt könyve mondhatjuk igazán hiánypótló munka. A sporttörténet a kultúrtörténet kissé mostohán kezelt területe, az egyes történeti korszakok művelődéstörténeti kiadványait böngészve találkozhatunk a művészetek, a tudományok, de még a mindennapi élet „egyszerű", jellemzőinek, törvényszerűségeinek bemutatásával, elemzésével, de a sportélet történései vagy egyáltalán kimaradnak a kötetekből, vagy említve ugyan, de periférikusan kezelik a szerzők, szerkesztők. Oka lehet ennek, hogy új, fiatal társadalmi jelenségről van szó, a modern sportélet kialakulása, a versenysport, a szabadidősport, az iskolai testnevelés elterjedése igazán a XX. század jellegzetessége. Napjainkban is gyakori, hogy sporttörténet szó hallatán csupán eseményekre, rekordokra, esetleg a sportéletet meghatározó személyiségekre, versenyzőkre, edzőkre, sportvezetőkre gondolunk, s bizony sok esetben a róluk szóló leíró, lexikonszerű, (többször ellenőrizetlen) adatközlő – esetleg bulvár – jellegű írások ki is merítik a „sporttörténet" fogalmát. Killyéni András munkája ezen a felfogáson igyekszik túllépni, a hiteles történeti források (sajtó, irattanyagok, memoárok) felkutatása, kigyűjtése után – egybevetve azt a korszakkal foglakozó történeti monográfiák megállapításaival - adja közre gondolatait, s tárja elénk a kolozsvári sportélet hőskorát. Bemutatja azokat a személyiségeket, akik mondhatjuk szemléletükben, gondolkodásukban - megelőzték korukat -, felismervén a modern sportmozgalom a következő század társadalmi, politikai és gazdasági életére gyakorolt jelentős befolyását. Szinte mindannyian maguk is kiváló sportolók voltak, koruk „all-round" sportideálját követve több sportágban voltak eredményesek, de mindezen túl a legtöbbet a mozgás, a versenyzés életvitelre, életmódra, egészségre ható pozitív hatásainak a propagálásában tették. Mindezt fényképek sokasága is bizonyítja, a szerző áldozatos gyűjtő és

főleg dicsérendően az utókor számára megőrző tevékenysége eredményeképpen. A könyv lapjain megelevenedik a XIX. század végi XX. század eleji kolozsvári „társasági élet", háttérben a politikai, gazdasági és kulturális eseményekkel, melyekhez, mint új „hobbi, mánia" csatlakoztak a modern sportágak: az atlétika, a korcsolyázás, a modernizálódó vívás, az eleinte félősen fogadott kerékpározás, valamint az egyre népszerűbb labdajátékok. A könyvben kiválóan nyomon követhető az az úttörő szerep, melyet a város – egyetemi sportja révén is – a modern sportélet elterjesztésében játszott a XIX. XX. század fordulóján.

Dr. Szikora Katalin egyetemi docens
Semmelweis Egyetem
Testnevelési és Sporttudományi Kar
(TF) Budapest

Előszó

A kolozsvári sportélet hőskora (1820-1914) érdekes és értékes történetekben gazdag, mely azt bizonyítja, hogy városunkban a reformkorral kezdődően komoly sportélet indult virágzásnak. A kolozsvári sportélet közel egy évszázadon keresztül rivalizált a pestivel, de érdekes módon ugyanakkor a különböző sportágakban szoros kapcsolatok alakultak ki a fővárosi és a kolozsvári egyletek között.

A pesti, majd később budapesti sportélet pozitív hatással volt a kolozsvári sport fejlődésére. A pesti sportolók mindvégig mérceként szerepeltek a kolozsváriak számára, állandó cél és szempont volt elérni a pesti színvonalat, sőt versenyre kelni vele. Bizonyos sportágakban, mint például atlétikában, korcsolyázásban vagy kerékpározásban sikerült is a kolozsvári színvonalnak a pesti fölé emelkednie, ami nemcsak elégtételként szolgált a helyiek számára, hanem további erőfeszítésekre, további fejlődésre buzdította a kolozsváriakat.

A kiegyezés és az első világháború közötti periódus a kolozsvári sportéletben is a gyors fejlődés és a modern sportélet kialakulásának időszakát jelentette. Minden körülmény adott volt a tömegsport megszervezésére, amelyre már hosszú ideje igény volt Erdélyszerte. A XIX. század második, valamint a XX. század első felében megalakult egyletek és egyesületek segítségével a korcsolyázás, az atlétika, a céllövészet, a vívás és a kerékpározás nemcsak meghonosodott városunkban, hanem a kolozsvári sportolókat rövid időn belül országos szinten is közismertté tette. Emellett ugyanakkor sikerült létrehozni egy biztonságos anyagi alapot sportpályák, tornatermek, sportlétesítmények építésére és felszerelésére is.

Az 1880-as évek közepétől a több, mint száz fennmaradt korabeli fotón is nyomon követhető a sportélet fejlődése Kolozsváron. Ezek a fotók valós, de pillanatnyilag még kiaknázatlan értéket képviselnek, felkutatásuk és elemzésük újabb eseményekre és történelmi tényekre deríthet fényt.

A kolozsvári sportfotózás kialakulása és fejlődése 1885-1914 között

A kolozsvári sportfotográfiának története, mint azt a sportfotózás szó is mutatja – szorosan összefügg úgy a városi sportélet fejlődésével, mind a fényképezési technikák elterjedésével. Kolozsváron az 1880-as években kialakult a megfelelő háttér, amely biztosította a kolozsvári sportfényképezés kialakulását.

1884-ben a br. Jósika Lajos köré tömörülők megalapították a Kolozsvári Atlétikai Clubot (KAC). Az új egyesület meghatározó fontosságú lett a kolozsvári sportéletben: megjelentek új versenyszámok, mint például az atlétika különböző versenyszámai (síkfutások, akadályfutás, távolugrás, magasugrás stb.), a birkózás vagy a kerékpár, amely ekkoriban terjedt el. Ugyanakkor az egyesületbe tömörülők felkarolták a régebbi, hagyományos sportágakat is, mint a vívás és a torna.

Az egyesület munkájának fénypontját a szervezett versenyek jelentették. Már 1883-ban megrendezték az első, az atlétikát népszerűsítő, versenygyalogló versenyt. 1885-től az atlétikai szezon fénypontját a két – tavaszi és őszi – atlétikaviadal jelentette. A versenyek mellett az egyesület életében fontos szerepet játszott egy kis kerékpáros csoport, amely 1888-tól felkarolta a kerékpáros turizmust is. Tagjai több ezer kilométert bicikliztek évente, miközben úti leírásokat készítettek, leveleket küldtek kirándulásaikról.

Az 1880-as évek jelentős fejlődést hoztak a kolozsvári fényképezés terén is. Fényképészek sora nyit műtermet ekkoriban Kolozsváron. Veress Ferenc évek óta már Kolozsváron működött, munkássága mérföldkő volt a fényképezés terén. 1886-ban a Főtéren megnyitották műtermüket a Dunky Fivérek – Kálmán és Ferenc –, akik hamarosan a kolozsvári fényképészet meghatározó egyéniségei lettek.

Dunky Ferenc kiváló kerékpáros, nagy sportrajongó volt. A kolozsvári fejlett sportélet kiváló fotótémát jelentett. A sportért rajongó Dunky pedig megragadott minden alkalmat, amikor egy sporteseményt megörökíthetett, ugyanakkor nem zajlott semmilyen rangos sportesemény anélkül, hogy ne készült volna csoportkép a résztvevőkről.

Dunky készítette az első csoportképeket a KAC viadalok végén, ott volt a rangos kerékpáros megmozdulásokon, és természetesen Vermes Lajos, az egyetem híres vívómestere, is meglátogatta

Dunky Ferenc fényképész (1893)

Képforrás: Magyar Sportmúzeum

műtermét. Bármilyen fontos sportesemény érintette Dunky fényképészetét: mielőtt Borbély György elindult kerékpáron Párizsba, természetesen fotót készíttetett Dunkynál. Az 1890-es években népszerű kerékpáros virágkorzók után a kerékpárosok lefényképeztették magukat a fotóművésznél.

Műtermében fényképezőgépe elé állt a kolozsvári sportélet krémje: br. Jósika Lajos KAC klubelnök, valamint a kolozsvári versenyzők sora – Borbély György, Göllner Béla, Albert Károly, dr. Istvánffy Gyula, Kuszkó István stb.

Dunky Ferenc munkásságának köszönhetően a kolozsvári sportélet hőskora kellőképpen dokumentálva van fényképanyaggal is. Ezek a képek lehetőséget adnak a kor sportszokásainak, sporteszközeinek, mozdulatainak, résztvevőinek a tanulmányozására is.

Az 1890-es évek elején – a fényképezés technikája fejlődésének következtében – megjelennek az első sport témájú pillanatképek is, melyeket valószínű az 1890-es KAC viadalon készítettek. Ebben az időszakban elterjednek a sporteseményekkor a helyszínen rögzített csoportképek is, a teremben készített, beállított képek pedig fokozatosan háttérbe szorulnak.

Az 1890-es években már megjelennek Kolozsváron a kézi fényképezőgépek - 1888-ban röppent fel a Kodak-cég jelszava: *Csak nyomd meg a gombot, a többi a mi dolgunk*. Ilyen Kodak gépet vásárolt magának Borbély György is, mikor elindult Konstantinápolyba 1895-ben. Sajnos a gép az út során tönkrement, így fényképanyag erről az útról nem marad fenn. Borbély György is siratta az elveszett képeket *Legértékesebbek lennének azok az érdekes képek, amelyeket a keleti világból lefotografáltunk gyönge leírásunk kiegészítésül, melyért olyan türelemmel hordoztuk a Kodakot. De ezt a rossz úton, s a nagy esésekkel úgy összeráztuk, hogy a képek, amint később kiderült, nem sikerültek, de ennek mi sem lehetünk okai; útközben más meg más Kodak vásárlására pedig nem telt az útiköltségünkből...*[1]

Fontos pillanat a kolozsvári sporttörténet, valamint sportfotózás számára az 1896-os esztendő. Ekkor érkezik Kolozsvárra Vermes Lajos, a kor híres sportagitátora, aki a Ferenc József Tudományegyetem vívómestere lett. Munkássága során fényképek sora készült, melyek megörökítették a bivalyréti

[1] Borbély Pál, Megemlékezés Borbély Györgyről, In Erdély Bajnoka – A Csányi-kultusz apostola, Borbély György 1860-1930, szerk. Borbás György, Zalaegerszeg, 2000, 26.

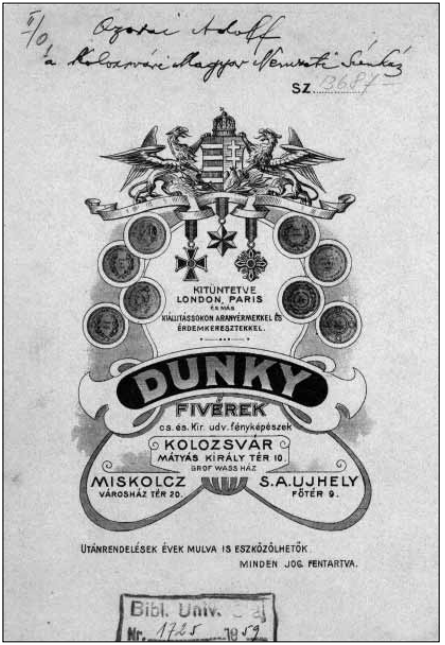

Dunky-fivérek cégjelzése a fényképek hátlapján

Képforrás: Kolozsvári Egyetemi Könyvtár

labdarúgó életet, a vívóakadémiákat, valamint az egyetemi sportélet néhány résztvevőjét.

A XX. század kolozsvári sporteseményeiről is fotók sora tanúskodik. Az amatőr fényképezőgépek elterjedése Kolozsváron lehetővé tette az események gyakoribb megörökítését, hiszen ekkora már nemcsak a fényképészek rendelkeznek fényképezőgéppel. A fényképészek neve többnyire ismeretlen maradt, viszont a családi albumokban több sport témájú fotó maradt fenn ebből az időszakból.

Ennek köszönhetően az 1900-as évek kolozsvári sportélete kellőképen dokumentált: nyomon követhető dr. Somodi István sportolói karrierje, a korcsolyaélet, megjelennek a pillanatképek a labdarúgó mérkőzésekről, illetve a középiskolai versenyekről is maradtak fenn fényképek. A XX. század első éveitől pillanatképek sora örökítette meg a korcsolyaélet hangulatát, résztvevőit, versenyeit. Az itt készült fényképek kordokumentumok, megelevenednek az első világháború előtti évek kolozsvári társadalmának sportvonásai, résztvevői, létesítményei. Megtaláljuk ezeken a képeken a neves korcsolyázók mellett a tisztes polgári családok képviselőit is. Fényképsorok örökítették meg az 1905-től rendezett országos versenyek próbáit, résztvevőit, meghívottait. Különösen értékesek a Kronberger Lili és Méray-Horváth Opika világbajnokok kolozsvári bemutatóit megörökítő képek, melyeket 1907-ben, 1911-ben illetve 1912-ben készítettek.

A fényképezőgéptől a kerékpárig – Dunky Ferenc élete

Dunky Ferenc élete sok szempontból ismeretlen. Valószínű 1860-ban született és 1941-ben hunyt el. 1879-ben egy dési fényképkiállításon díjat nyert. Testvérével, Kálmánnal, műtermet nyitottak Kolozsváron – Dunky-fivérek néven –, amely a főtéren működött a Wass házban, 1886 és 1914 között. 1897-től Udvari Szállítók, 1898-tól pedig Udvari Fényképész rangot nyertek. Kolozsváron kívül Miskolcon és Budapesten is volt műtermük. Fényképeikkel rangos versenyeken nyertek díjakat: a dési iparmű kiállításon (1887) ezüstérem, a budapesti millenniumi kiállításon (1896) elismerő oklevél, a párizsi Világkiállításon (1896) díszoklevél, a londoni ipari kiállításon (1897) nagydíj és aranyérem.[2]

2 Miklósi-Sikes Csaba, Fényképészek és műtermek Erdélyben 1839-1916, Székelyudvarhely, 2001, 116-117.

A Dunky testvéreket az erdélyi riportfotó megteremtőiként ismerik el. Fényképeik megörökítették a XX. század fordulójának legfontosabb kolozsvári eseményeit: I. Ferencz József császár és király látogatása 1895-ben, a Mátyás szobor leleplezése (1902). Fényképek sorát készítették a kor jeles személyiségeiről: Munkácsy Mihály, Brassai Sámuel, Gyarmathy Zsigáné stb.

Dunky Ferenc Kolozsvárra költözésétől a KAC tagja lett, beiratkozott az egyesület kerékpáros csoportjába is. Gyakran indult kerékpáros versenyeke, emellett pedig a kerékpáros túrizmust is űzte. 1890-től a Kerékpáros Egylet másodkapitánya volt. Szép eredményei voltak mind az országúti-, mind pedig a pályaversenyeken. Legjobb eredménye a kolozsvári kerékpárpálya avatóján rendezett bajnoki 1000 méteres versenyben (1894) elért második hely (a híres budapesti versenyző, Wiegand Rezső mögött). Kuszkó István, a kor neves sportújságírója, így emlékezett rá: *Kicsiny ember, nagy eréllyel, vas akarattal, szívós kitartással; szabad idejét legszívesebben biciklin tölti – figyelmes, ragaszkodó bajtárs*.[3]

3 Kolozsvári Atlétikai Club III. évkönyve, szerk. Kuszkó István, Kolozsvár, 1890, 20.

Kolozsvári sportfényképek forrásai

Dunky Ferenc munkássága több szempontból fontos a kolozsvári sportfotózás számára. Elsősorban az 1880-as évek kiadványaiban jelennek meg az első sportfényképek. Dunky fotóit megtaláljuk a Kolozsvári Atlétikai Club második és harmadik évkönyvében (melyeket Kuszkó Ferenc szerkesztett és 1888, illetve 1890-ben jelentek meg), és dr. Haller Károly emlékkönyvében (Emlékkönyv dr. Haller Károly működéséről, szerk. Kuszkó István, Kolozsvár, 1909). Emellett Dr. Siklóssy László, A magyar sport ezer éve, I., II., III. kötet, 1927-1929, munkájában is feldolgoz néhány korabeli Dunky-fényképet.

Népszerűsítő jellegük miatt Dunky fotói, illetve más kolozsvári sportfotók, elterjedtek a kor budapesti sportkiadványaiban is, így az 1890-es évektől a Herkules, Kerékpársport, később pedig a Sportvilág és a Nemzeti Sport hasábjain ott találjuk a kolozsvári sportéletet vagy annak szereplőit bemutató fotókat.

A sportfotózás hatékony eszköznek bizonyult a sportélet múltjának a bemutatásakor is. A KAC évkönyveinek szerkesztésekor fényképész készült a kolozsvári

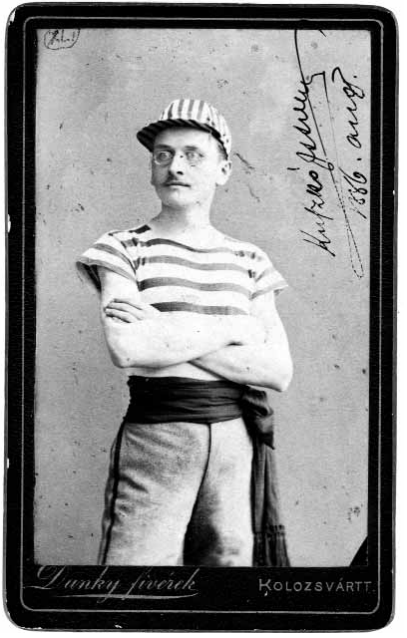

Kuszkó István - újságíró

A KAC alapításától az egyesület titkára volt, ő szerkesztette a klub három évkönyvét is, amely napjainkig sportereklyének számít.

Képforrás: Magyar Sportmúzeum

vívómesterek arcképeiről, így fennmaradhatott Gaetano Biasini, Uzoni Antal vagy Helmreich Jakab arcképe az utókor számára.

A korabeli sportfotók túlnyomó része a különböző családi hagyatékokban maradt fenn. Kuszkó István fényképgyűjteménye halála után jóbarátjához, dr. Mező Ferenchez, a legnagyobb magyar sporttörténészhez került. A Mező-hagyatékot megváltotta a Magyar Testnevelési és Sport Múzeum, ahol ezek a fotók szakszerűen tárolva vannak, illetve néhány kiadványban is megjelent közülük néhány.

Kolozsváron is létezik egy nagyobb terjedelmű sporthagyaték: az Apáczai Csere János Baráti Társaság sporthagyatéka. Ez a kollekció a Boldis László gyűjteményén alapszik, sajnos az eredeti gyűjteménynek csak a töredékét őrzi a társaság. A fényképek között szép számmal találhatók korabeli korcsolya és atlétika, illetve az városi iskolás sportélet versenyein készült képek.

A kolozsvári családi hagyatékokban fennmaradtak dr. Somodi István fényképei, Manouschek Ottó all-round sportember egyik korcsolyázó albuma, illetve Hirschfeld Sándor kereskedő sportfotói.

A sportfotók harmadik forrása a korabeli iskolai évkönyvek, amelyek közölték az új iskolai tornatermek, játékudvarok fotóit. Így fennmaradtak képek az Unitárius Kollégium, a Polgári Leánygimnázium, a Tanító- és Tanítónőképző, illetve a Marianum (katolikus leánygimnázium) tornatermeiről és játéktereiről.

A kolozsvári sportélet hőskorának rövid képes története

Az első szervezkedés – a kolozsvári vívóiskola kialakulása

1818-ban a fiatal erdélyi mágnás, dr. Béldy Ferenc megismerte Gaetano Biasini olasz katonát, kiváló vívót, és rábeszélte, hogy költözzön Kolozsvárra. Itt Biasini megnyitotta a Főtéren a magán vívóiskoláját, melyet a kor fiatal erdélyi arisztokráciája nagy szeretettel látogatott. Bölöni Farkas Sándor felismerte a vívóiskola sikerét és közbenjárására az intézet nyilvános vívóintézetté alakult át. Ez volt Kolozsvár első szervezett sportintézménye.

Annak érdekében, hogy a Viadaliskolát ne csak a gazdag ifjak látogathassák Bölöni ajánlatot tett, hogy a pesti vívóintézet mintájára a kolozsvárit is alakítsák részvénytársasággá. 1834-ben 26 arisztokrata

egyenként 400 forint értékű részvényt vásárolt, a befolyt 10400 forintot letétbe helyezték, a kamatból pedig a vívómestert fizettek, vívóeszközöket vásároltak és termet béreltek. Emellett minden alapító ajánlhatott egy-egy szegény sorsú ifjút, aki ösztöndíjba részesülve ingyen tanult vívni.

Az alapítók között találjuk a reformkor jeles ifjait, gróf Kendeffy Ádámot, báró Jósika Lajost, báró Wesselényi Miklóst vagy gróf Bethlen Domokost, az utolsó iktári Bethlen grófot. A nemes ifjak nemcsak pénzt adományoztak, nemcsak intézték az intézmény ügyeit, hanem állandó résztvevői voltak Biasini mester óráinak.

1835-ben Biasini visszavonult a vívómesteri állásából, helyét tanítványa, Uzoni Antal vívómester, veszi át. A vívóiskola az 1840-es évek során többször költözik a város különböző épületeibe, a 1848-as forradalomig pedig ifjak sora tanult itt vívni. Az intézmény tanítványai számára a bizonyságtételt az 1848-as forradalom jelentette: az erős kar bátrabbá teszi a szívet – a növendékek hadba vonultak és bebizonyították, hogy a csatatéren is pompásan forgatják a kardot, és hogy ott is helyén van a szívük.

A forradalom és szabadságharc leverése után a Habsburg uralom csak 1856-ban engedélyezte az intézmény újraindítását, ám az anyagi nehézségek miatt az intézetben Helmreich Jakab vívómester csak 3 évig tanított. 1862-ben viszont összefogtak a vívást szerető polgárok és báró Jósika Lajos vezetésével újraindították a vívás oktatását. Mesterként Helmreich Jakab, majd Kőváry Mihály oktatott.

Az 1860-as évek második felében feltevődött a kérdés, hogy szükség van egy állandó modern vívóteremre. Az építkezés érdekében 1865-ben felszólalt dr. Haller Károly jogakadémiai tanár, aki szorgalmazta, hogy a város adjon át egy megfelelő telket vívóterem építése céljából. A megfelelő telek átadása késett, a kiegyezés utáni tanügyi reform eredményeként szükség lett egy modern tornateremre is. Ekkor Haller tervet dolgozott ki egy torna-vívó egylet alapítására, telket kért ismét a várostól, buzdította a sport-szerető közönséget, hogy álljon mellé a sportélet megalapozásában. 1872-ben, munkájának eredményeként, megalakult a Torna- és Vívó Egylet báró Jósika lajos vezetésével, a város pedig átadott az egylet számára a Széchenyi téren (ma Mihai Viteazu tér) egy megfelelő telket a mai piac helyén, ahol 1873-ra felépült a Tornavivóda. Az egylet vívómesterként megnyerte Tompa Károly és Chappon Lajost, a testnevelés oktatására pedig Nyárádi Lajos tornatanítót.

A Torna- és Vívó Egylet az 1880-as évek elejéig, az atlétika megjelenéséig, a kolozsvári sportélet mozgatóereje volt. Az atlétika egyesületek térhódításával a vívó egylet fokozatosan elvesztette jelentőségét, az 1890-es évek közepétől nem fejtett ki semmilyen jelentős munkát. A vívók a Kolozsvári Atlétikai Clubban, majd a Kolozsvári Egyetemi Atlétikai Clubban csoportosultak és fejtették ki munkájukat. Az atlétika megjelenésével és elterjedésével új fejezet nyílt a kolozsvári sportéletben.

Az atlétika térhódítása az 1880-as években

1875-ben gr. Esterházy Miksa, a Monarchia angliai követe, Budapestre való visszatérése után az angol atlétikai eszmék felkarolása mellett foglalt állást. Fáradozásainak eredményeként 1875-ben megalakult a Magyar Atlétikai Club (MAC), mely Magyarország első atlétikai egyesülete volt. A budapesti sportélet virágzása rányomta bélyegét a vidéki, kezdetleges sportéletre is, ekkor alakultak sportegyesületek országszerte, közöttük Kolozsváron is.

1883-tól megindult a kolozsvári atlétikai egyesület megszervezése, 1884 őszére elkészült az új egyesület alapszabálya, melyeket 1885-ben jóváhagyott a belügyminiszter s ezzel megalakult a Kolozsvári Atlétikai Club. Elnöknek báró Jósika Lajost, alelnöknek dr. Baintner Hugót és dr. Kőváry Mihályt, titkárnak pedig Kuszkó Istvánt választották.

Neves és szorgos személyiségek kezében volt a klub vezetése. Báró Jósika Lajos, a klub elnöke, óriási tekintélynek örvendett városunkban, ő adta meg az egyesületnek a társadalom szemében a súlyt és tekintélyt. Ott volt minden versenyen, ahol szükség volt rá, vívást is oktatott, egyszóval oroszlánrészt vállalt a kolozsvári sportélet dinamikus fejlődésében. 1888-ban vonult vissza az elnöki székből.

Dr. Baintner Hugó szakmai tudása biztosította a sikert – azt mondták róla, hogy *úgy lehozta nekünk az athletikát, hogy odafenn nem maradt semmi belőle*[4] – utalva arra, hogy miután Baintner elhagyta Budapestet Kolozsvár lett a magyar atlétika központja. Alelnöki tevékenysége mellett edzéseket is vezetett, s szabad idejében ökölvívást is oktatott.

Szintén kiemelkedő személyiség volt az egyesületben Kuszkó István. Titkári tevékenysége mellett ő szerkesztette az egyesület három évkönyvét, me-

4 Kolozsvári Atlétikai Club III. évkönyve, szerk. Kuszkó István, Kolozsvár, 1890, 11-13.

lyek óriási értéket képviselnek, s melyek pontosan leírták a klub működését minden szempontból.

A klub első feladata az edzések és a versenyek megszervezése volt. Megfelelő pálya hiányában kétféle versenyt rendeztek: gyalogló versenyeket hosszú távon, valamint pályaversenyeket, melyeket különböző bérelt kertekben tartottak, évente kétszer. Az első nyilvános viadalt 1885. május 17.-én rendezték meg a Polgári Lövőház kertjében (mely a sétatér végén állott). Ezután még újabb tizenegy viadal következett 1891 őszéig.

Minden viadalon a meghirdetett hat-hét versenyszám közül az egyik bajnoki verseny volt. Az egyesületi bajnoki cím megszerzéséhez három, egymás utáni versenyen kellett győznie egy sportolónak úgy, hogy egy megszabott szintnél jobb eredményt kellett elérnie. Az első bajnok Borbély György volt a 2 angol mérföldes síkfutásban. Őt Kolosvári János követte fél mérföldes síkfutásban, majd Göllner Bélát távolugrásban avatták bajnokká.

A klub rendszeresen rendezett gyalogló versenyeket is: Apahidára, Marosvásárhelyre, Besztercére stb., 1889-ben pedig a Kolozsvár-Szászváros között zajlott versenyen Szkalszky Lajos győzelmével elnyerte az Erdély gyaloglóbajnoka címet.

A KAC legnagyobb gondját a megalakulása után a korszerű atlétikapályának hiánya jelentette. Az 1885-1889 közötti időszakban az egylet ideiglenesen kialakított pályákon rendezte a viadalokat a Lövöldében, a Bonctani Intézet kertjében, Désen és Marosvásárhelyen. Hosszabb huzavona után Kolozsvár tanácsa elfogadta az egyesület telek-kérését sportpálya építésére , így 1889. augusztus 14-én a KAC átvett a Sétatér-egylettől a Szamos és a sétányok között egy területet, a tóval egyvonalban.

A telken már 1889. augusztusában megkezdődött az új pályának a kialakítása Luncan Aladár egyleti mérnök tervei szerint. A kialakítást Muhay Ferenc gátmester cége kivitelezte. Kialakítottak egy 333 ⅓ méter kerületű, 5 méter széles ovális futópályát, amelyhez tartozott egy 110 méter hosszú és 8 méter széles egyenes sprintpálya, valamint egy 50 méter hosszú és 8 méter széles ugrópálya.[5] A pályát lehengerelt porondból készítették. A pályaavatót 1889. október 6-án rendezték, mely egyben a KAC X. viadala volt.

5 Zuber Ferenc, Az atlétika története Magyarországon. In Testnevelés, 1934, 498.

A KAC 1885-1891 között Magyarország legnagyobb egyesülete volt, Kolozsvárt pedig a magyar atlétikai élet központjaként ismerték. Sajnos 1891-ben súlyos belviszályok miatt az egyesület több, mint tíz évig eltűnt az országos atlétikai életből, s ezzel lezárult a kolozsvári atlétikai élet első, sikerekben dús időszaka.

A kerékpározás láza (1883-1900)

A kerékpár Kolozsváron az 1880-as évek elején jelent meg, néhány évvel a budapesti felbukkanása után. A város lakói csodálkozva figyelték, amint 1883-ban Tutsek Sándor jogász a Kolozsvár-Dés utat biciklin tette meg, dr. Istvánffy Gyula és Bartha Gergely pedig biciklin mentek ki a Sétatérre.

Néhány év elteltével megindult egy helyi kerékpáros kör megszervezése. Amely 1887-ben a KAC keretén belül alakult meg. A Bicykle Club – ahogy akkoriban nevezték – szigorú szabályok szerint működött: *megköveteli a klub kerékpározóitól – olvashatjuk – hogy a kerékpározás megtanulása után, mielőtt nyilvános helyeken s utakon futtatna, a kormányzásban és hajtásban a megkívántató gyakorlati jártasságról vizsgát tegyen. Rendszeres oktatás történik a klubban a kerékpározásból a kezdőknek, mely célra Albert Károly művezető ajánlta fel egyik gépjét, ki egyúttal a tanítást is vezeti.*[6]

Az első verseny jellegű kerékpáros megnyilvánulások turisztikai rendezvények, kirándulások voltak. A sportolók kirándulási íveket vezettek, melyek a megtett út hossza és az irány mellett az út minőségét is jellemezték, merre ajánlott biciklizni, hol kell esetleg tolni a kerékpárt. A legszebb eredményt 1889-ben Borbély György érte el, aki kerékpáron megtette a Kolozsvár-Párizs utat, nemzetközi feltűnést keltve. Ugyanabban az évben rendezték meg az első hegyre hajtás versenyét – a budapesti Philippovich Emil lett az első, majd 1890-ben Kolozsvár-Szamosújvár-Kolozsvár országúti versenyt, melyen Bartha Gergely győzött.

1890-ben a KAC-ban elhatalmasodott a belviszály, amely egy évvel később az egyesület megszűnéséhez vezetett. A kerékpárosok vezetői ezt érezték, s úgy döntöttek, hogy javasolják a biciklisek számára a kilépést az egyesületből. Így jött létre a Kolozsvári Kerékpáros Egylet, amely első elnökének dr. Istvánffy Gyulát választották.

6 Dr. Siklóssy László, A magyar sport ezer éve, III. Kötet, Budapest, 1929, 608.

Az új egyesület különböző országúti versenyeket rendezett rövidebb és hosszabb távon: Marosújvárra, Szilágysomlyóra, Désre, Zilahra, Csucsára, Aradra. A legnagyobb gondot a szakszerű kerékpár-pályának a hiánya jelentette.

1893-ban, dr. Istvánffy Gyula távozása után, az egyesület élére dr. Haller Károly jogprofesszort nyerték meg. Haller javaslatára az egyesület bérbe vette az 1889-ben a Sétatéren kialakított atlétikapályát, melyet a kor modern elképzelései szerint kerékpárpályává alakított át 1895-re. *A sétatéri 333 méteres kör- és emelt műpályát fölépíthettük circa 6000 korona költséggel, mely aszfaltos kéreggel burkoltatott s melynek belterületén volt a többféle testgyakorló pálya és tenis-grand is. Szintén az ő lelkes buzdítása- és anyagi hozzájárulásával láttatott el a következő évben a pálya állandó tribünnel, „igazlátói" emelvénnyel és vetkező, illetve ledörzsölő épülettel*.[7]

Az elkövetkező években (1895-1898) a kolozsvári kerékpárpálya a magyar sportélet egyik központja lett, rangos versenyek sorát rendezték itt. Aki Magyarország szinten neves biciklis volt, az versenyzett a kolozsvári Sétatéren is. Győzött itt Wiegand Rezső és Greiner Frigyes is, de óriási örömöt jelentettek a helyi kedvenc, a kolozsvári Appl Ferenc győzelmei is.

A kerékpár elterjedésével a sportszerből közlekedési eszköz lett, ez kihasználva a nagyvárosok vezetői úgy döntöttek, hogy megadóztatják a kerékpár-tulajdonosokat. Kolozsváron a kerékpáradónak a bevezetése nagy felháborodást okozott a biciklisek körében. *A hajdan kincses, ma deficites Kolozsvár jobb ügyhöz méltó gyorsasággal sietett a kerékpárokat megadóztatni* – háborodtak fel a kerékpárosok.[8] Az adót 1899. július elsején vezették be, a kerékpárosok pedig *füstre tették a kerékpárt, s mint a cigány a lopott sapkát, csak a holdvilágos éjjelenkint „viselik". Ilyenkor a rendőr nem lát*.[9]

A XX. század elejére több negatív tényező befolyásolta a kerékpáros egyelt működését. A nagy adó megtörte a sport iránti lelkesedést, emiatt az egyletből kiálltak a biciklisek, új tagot pedig alig lehetett megnyerni az egylet számára. A kerék-

7 Dr. Siklóssy László, A magyar sport ezer éve, III. kötet, Budapest, 1929, 610.

8 Kerékpáradó Kolozsvárt, In: Kerékpáros turista. Az Erdély melléklete, II. évfolyam, 1. szám, 1900, 5.

9 Ellenzék, 1899. okt. 2.

párok magas ára csak növelte a kerékpározástól és az egylettől való eltávolodást . Az egylet már nem tudta biztosítani egyik alapcélkitűzését: a kerékpárosainak védelmét. A rendőrök valósággal üldözték a bicikliseket, a bérkocsik, fiákerek figyelmetlensége pedig állandó balesetveszélyt jelentett, emellett egy általános ellenszenv is létezett a polgárok körében, akik alkalmatlan és veszélyes szerszámnak tartották. A város vezetősége kérte a sétatéri kerékpár-pálya lebontását, mert az – véleményük szerint – nem illett be a park arculatába.

Ezeknek a tényezőknek a hatásaként a Kolozsvári Kerékpáros Egylet tíz évi működés után megszűnt, vele együtt véget ért egy korszak. Megmaradt viszont a kerékpár mint közlekedési eszköz és megszületett egy versenysport.

A korcsolyázás fénykora a Sétatéren (1896-1918)

A XIX. században elterjedt Magyarországon a korcsolyázás, amely a hőmérsékleti viszonyoknak köszönhetően általános sportolási szokássá vált a téli időszakban. Az 1867-es kiegyezés után polgári korcsolyázó egyletek alakultak országszerte. A korabeli feljegyzésekből kiderül, hogy a kolozsvári polgárok olyan korcsolyarendezvényeket kívántak, amilyenek Bécsben zajlottak: zeneszó és fáklyás világítás mellett mindenki kedvére csúszkáljon a jégen.

Megindult a szervezkedés, és 1871 decemberében a Múzeum-tó jegén (Mikó-kert) megrendezték az első szervezett korcsolyázást. A tóparti bódéban „csáklyákat" lehetett kölcsönözni, ennek ellenére az eseményre csak az arisztokrácia jelent meg, kis számban.

A szervezkedés folytatódott, és egy év múlva, 1872 február 22-én megalakult a Kolozsvári Korcsolyázó Egylet (KKE), amely szervezett sportéletet biztosított a város korcsolyázni vágyó polgárai számára. Versenyeket, estélyeket, bálokat rendeztek és bonyolítottak le itt, ahol az első világháború előtt a kolozsvári korcsolyázás aranykorát élte. Ezeket az eseményeket számos korabeli fénykép örökítette meg. A Korcsolyázó Egylet első lépéseként azt a célt tűzte ki magának, hogy megszeretteti Kolozsvár lakosaival a téli testedzés legismertebb formáját – a korcsolyázást. Az első „korcsolya-aréna" a Múzeumkert kis tava volt.

1873-tól az egylet kibérelte a sétatéri tavat, ettől a pillanattól a korcsolyázó élet is dinamikusan fejlődni kezdett. Hetente kétszer, csütörtökön és vasárnap

szervezett korcsolyázás zajlott, ilyenkor meghívott zenekar szórakoztatta a korcsolyázókat, a városban pedig kék zászlók jelezték, hogy a sétatéren korcsolyázni lehet. A sétatéri zenepavilonban katonazenekarok, illetve különböző polgári zenekarok játszottak, a sportolók és a nézők nagy örömére.

A korcsolya-egylet nagy hangsúlyt fektetett a korcsolyafeltételek biztosítására. A sziget mellett kioszkot nyitottak, később öltözőt alakítottak ki, 1895-ben pedig Pákey Lajos építész tervei alapján felépült a modern korcsolya pavilon (melyet ma hibásan kioszkként ismernek).

Az 1880-as évek elejétől nagy sikernek örvendtek a korcsolyabálok és farsangi mulatságok, melyeket a sétatéri tó jegén rendeztek. Ezek a rendezvények a téli sportszezon fénypontjait jelentették: korcsolyázás és tánc a jégen zeneszó, esti világítás, tűzijáték mellett.

A korcsolyázás lelkét a versenyek jelentették, melyeket 1874 óta rendezett az egylet. Ma már szokatlan, milyen próbákat rendeztek ezen az első vetélkedőn: a hölgyek díjáért a férfiak versenyeztek, feladatuk a tó mihamarabbi megkerülése volt. A hölgyek viszont az urak díjaiért vetélkedhettek, szintén a tó mihamarabbi megkerülésében. Emellett akadályversenyen és gyorsasági, úgynevezett repülő-versenyen is részt vehettek az érdekeltek. A győztesekre szebbnél-szebb jutalmak vártak: melltű, ezüst pohár és gyufatartó, „medalion", emlékgyűrű illetve arany pénzérmék.

Néhány évvel később egyre több és érdekesebb versenyszámban lehetett versenyezni: futás előre és hátra, illetve akadályfutás a férfiak számára, hölgyek számára pedig gyorsasági verseny. 1881-től bevezették a gyermekversenyt is, majd 1882-től a művészi versenyt, mely a mai egyéni műkorcsolyának az őse volt. Később versenyeztek távolugrásban is, bár ez nem terjedt el.

A kolozsvári versenyek az évek elteltével egyre magasabb színvonalra emelkedtek, így az 1900-as évek elejére Kolozsvár az ország második korcsolyázó központja lett, Budapest után. A Kolozsvári Egyetemi Atlétikai Club (KEAC) megalakulásával előtérbe kerültek a főiskolások, s nemsokára városunk is rendezhetett főiskolás bajnokságot. Ezeken a versenyeken kiemelkedtek a Somodi testvérek: Somodi István Magyarország egyik neves atlétája volt, aki az 1908-as olimpián ezüstérmet nyert magasugrásban. István elsősorban a gyorskorcsolya versenyeken remekelt, míg öccse, Somodi Bandi, a

műkorcsolya versenyeken ért el kiemelkedő eredményeket, 1909-ben pedig főiskolás bajnokságot is nyert. Mellettük több országos szinten ismert sportoló is szépen szerepelt a helyi és országos versenyeken: a Marczinkievitz testvérek, Lajos és Zoltán, Voith József, akik parádés versenyzéseikkel a kolozsvári sportélet színvonalát emelték.

A versenyek mellett több bemutató színhelye volt a sétatéri tó jege. Kétszer is bemutatót tartott Kolozsváron Kronberger Lili (1907 és 1911) négyszeres világbajnok, egyszer, 1912-ben pedig Méray-Horváth Opika, háromszoros világbajnok. Szabó és Fabinyi professzorok szoros kapcsolatot építettek ki a Budapesti Korcsolyázó Egylettel, így Budapest legjobb sportolói jöttek versenyezni, bemutatni Kolozsvárra, kiemelkedő produkciók színhelye volt a Sétatér. *Versenyek után ifj. Urbáry Sándor, Magyarország műkorcsolyázó bajnoka, Kronberger Lili kisasszony, a világ egyik legjobb női műkorcsolyázója és Dezső Arthur mutattak be Kolozsvárt még nem látott szép gyakorlatokat. Kronberger és Urbáry mesés tartása, művészi technikája nagy sikert aratott. Dezső Arthur csárdása kitűnő volt*[10] - jegyezte fel egy helyi lap.

10 Ellenzék, 1907. február 4.

A Korcsolyázó Egylet túlélte a közhatalomváltást, és a kolozsvári magyar sportbarátok nagy örömére még 25 éven keresztül olyan bajnokokat nevelt a városnak, mint a Marczinkievits testvérek, Beke Lajos, Bojáki Anna, Hirsch Elemér, Horosz Béla, Pusztai Kató stb. 1945 után a kommunista vezetés beolvasztotta a KKE-t, s így az egylet fennállásának 100. évfordulóján már csak néhány korcsolyabarát emlékezett meg a KKE sikereiről.

Az egyetemi sportélet kibontakozása (1896-1918)

1872-ben megalapították Kolozsváron Magyarország második tudományegyetemét. Az intézetben közel 10 éven át nem biztosították a diákok számára a rendszeres sportolás lehetőségét. 1884 őszén az egyetemi ifjúság sürgette egy atlétikai egyesület megalapítását, majd a KAC megalakulásával az ifjúság szép számban csatlakozott az új egyesülethez (magalapításakor 75 egyetemi hallgató lépett be az egyesületbe). Az egyesület biztosította az anyagi hátteret egy tornaterem bérlésére és művezetők alkalmazására.

A KAC hanyatlása miatt szükség volt az egyetemi sport újraszervezésére. A kolozsvári sajtó 1895-ben

örömmel számolt be arról, hogy a Közoktatásügyi Minisztérium megbízásából Oheroly János budapesti tornatanár és országos testnevelési főfelügyelő Kolozsvárra utazott, hogy javaslatot tegyen a Ferenc József Tudományegyetem sporttevékenységeinek megszervezésére.[11] Ajánlására 1896-ban az egyetem versenyvizsgát írt ki a tornatanári és vívómesteri állásért, amelyet Vermes Lajos nyert meg és március 4-én elkezdte a tanítást Kolozsváron.

Vermes számára az egyetem vezetősége az igényeknek megfelelően kialakított egy torna- és vívótermet. Az egyetem felkarolta a testnevelés és vívás oktatását, amikor 1902-ben elkészült Meixner Károly és Alpár Ignác tervei alapján – Reményik Károly építész kivitelezésében – az egyetem új épülete. Itt helyet kapott a modern tornázó- és vívóintézet is.

1896-tól az olasz vívás népszerűbb lett Magyarország-szerte a magyar vívásnál. Az igény az olasz vívás iránt megnőtt az egyetemi ifjúság körében is, ezért Vermes Lajos 1898-tól több alkalommal szervezett Kolozsváron vívóakadémiát, melyek keretében meghívott egy-egy jeles vívómestert oktatni. A versenyeken kiemelkedett Garzó Béla későbbi tornatanár, Bagaméri József, aki az 1900-as évek egyik kolozsvári vívómestereként a Kereskedelmi Akadémiában is tanította a vívást, valamint a Sárpy-testvérek, akik később szép eredményeket értek el a magyar egyetemi vívóversenyeken.

Vermes Lajos felismerte, hogy a hanyatló KAC nem megfelelő az egyetemi atlétikai élet számára, és szorgalmazta, hogy Kolozsváron is alakuljon egy egyetemi sportklub, a BEAC (Budapesti Egyetemi Atlétikai Club) mintájára. Ennek érdekében 1901. májusában egy főiskolai atlétikai versenyt rendezett Kolozsváron. 1902-ben megalakult a Kolozsvári Egyetemi Atlétikai Club (KEAC), amely Magyarország harmadik egyetemi sportklubja volt, és amely hosszú ideig meghatározta az erdélyi sportéletet.

Vermes Lajos 1904-ben távozott Kolozsvárról, mert hitelét vesztette, mint testnevelő és mint sportvezető egyaránt. Ekkorra már vívóakadémiái hagyományt teremtettek, a KEAC-ban már vívó szakosztály alakult, amely hamarosan országos szinten ismert lett vívói révén. A Vermes által megkezdett munkát dr. Gerentsér László folytatta. Gerentsér – aki mellesleg kiváló atléta volt – 1903-ban jött a kolozsvári egyetemre, ahol az KEAC művezetője és vívómestere, 1904-től pedig a modern

11 Ellenzék, 1895. július 18.

sportok és a vívás oktatója lett. Ő folytatta a vívóakadémiák hagyományát, az első rendezvényen (1903-ban) még Vermes is részt vett. A fiatal kolozsvári vívók közül a szakértők felfigyeltek Repeczky Lászlóra, Sárpy Istvánra, Gabányi Imrére, valamint Posta Sándorra, aki az első világháború után Budapestre költözött, majd 1924-ben aranyat nyert a párizsi olimpia kardvívó versenyében.

A KEAC fiatal atlétája, Somodi István, hozta meg az egylet számára a nemzetközi hírnevet. Somodi kiváló magas- és távolugró volt, márt 1906-ban részt vett a „jubileumi olimpiai játékokon", Athénban. Óriási sikerét 1908-ban érte el a londoni olimpiai játékokon, ahol a magasugrásban ezüstérmet nyert. Sikerére felfigyelt a nemzetközi atlétika, Kolozsvár és a KEAC ismert lett világszerte.

Somodi korának talán legnagyobb magyar atlétája volt, 1908 és 1911 között uralta a magyar magasugrás próbáját. Országos bajnok és csúcstartó, rangos nemzetközi versenyek győztese volt, olimpiai sikerének köszönhetően a kolozsvári tanács eldöntötte, hogy új, Európa-színvonalú sporttelepet építtet. A modern sportpályát 1911-ben avatták fel a Sétatér végén.

Somodi mellett remek atléták sora nőtt fel a KEAC-ban, amely az első világháború kitörésekor jelentős szerepet vitt a magyarországi sportéletben. Az első világháború után a kolozsvári magyar atlétikai élet további országos bajnokok sorát nevelte, elsősorban dr. Somodi István edzőnek köszönhetően.

A Bivalyrétről a Rákóczi úton át a sétatéri sporttelepig. A labdarúgás térhódítása Kolozsváron (1896-1918)

A labdarúgás az a sportág, amely megjelenése pillanatától a leghamarabb hódította meg a nagyközönséget. Anglia után egész Európa a futball lázában égett, s ez a láz hamar elterjedt Magyarországon is. Budapesten több csapat is alakult, s a főváros óriási hatást gyakorolt a vidéki ország, fejlett sportélettel rendelkező városaira is.

Kolozsváron az első mérkőzéseket Vermes Lajos egyetemi vívómester szervezte meg az intézmény sportkörében. A diákokkal a város szélén elterülő Bivalyrétre mentek, ahol kapukat és pályát jelöltek ki. Ezután Vermes a diákokat két csoportra osztotta, akik egymás ellen játszottak.

A labdarúgás első gyökereit az egyetemi- és középiskolai sportéletben találjuk. Itt alakultak meg az első csapatok is, amelyek a századfordulótól egymás ellen játszottak mérkőzéseket. A legjelentősebb gondot a labdarúgópályák hiánya jelentette, a diákok ugyanis nem játszhattak a középiskolák udvarán. A szervezők ezért a város szélén fekvő legelőkön, tisztásokon kerestek megfelelő területet, a legmegfelelőbb pedig a Bivalyrét tágas területe volt. A Bivalyrét a diákok legfontosabb játéktere lett, ahol rendszeresen rendeztek nyilvános mérkőzéseket.

1903. május 3-án a rendőrfőkapitány mindenfajta sporttevékenységet megtiltott nemcsak a Bivalyréten, hanem más legelőkön is azért, hogy ne tapossák le a bivalycsordának szánt füvet.[12] Úgy tűnt, hogy a tiltás teljesen derékba töri a helyi futballéletet, ám Vermes Lajosnak sikerült játékengedélyt szereznie az aggmenház tulajdonában levő Tordai-úti Stark kertben (a mai Csillagvizsgáló utca eleje).

1903 tavaszán írták ki az első igazi vetélkedőt, az első helyi bajnokságot. Az egyetem 11 bronzérmet tűzött ki a pünkösdi ünnepen megrendezett körmérkőzések győztes csapatának. Ezen a körmérkőzésen csak három csapat vett részt: a Róm. Kath. Főgimnázium, az Unitárius Kollégium és az Ifjúsági Football Club (IFC). A Kereskedelmi Akadémia csapata nem vett részt, mivel tagjai mind hazautaztak az ünnepre. A győzelmet a Római Katholikus Főgimnázium csapata szerezte meg.

1904 őszén több footbalozni vágyó fiatal belépett a KAC-ba és megalakította a labdarúgó szakosztályt. Az egyesület vezetősége állandó pályát biztosított a csapat számára a Rákóczi úton levő megszűnt téglagyár helyén, melyet kiegyenesítettetett. A pálya megfelelt a szabályoknak, s fokozatosan kiépült: kerítés, padok, lelátó, öltöző. Az új pálya ünnepélyes felavatása Pünkösd ünnepén történt (1905. VI. 11-én) mikor a KAC meghívta a Budapesti Postást. A mérkőzés 19:1 arányú Postás győzelemmel zárult.

1905-re már csak két kolozsvári csapat maradt fenn: a KAC és a Kereskedelmi Akadémia Sport Köre (KASK), ahol 1905-től Kuntner Róbert, az intézet fiatal tanára lett a csapatkapitány. 1907 tavaszán egy új egyesület alakult a MÁV Összhang Dalegylet keretében, mely később a Vasas nevet vette fel.

12 Újság, 1903. máj. 4.

Még ebben az évben Kuntner Róbert ösztönzésére a három kolozsvári egyesület kérte a Magyar Labdarugó Szövetségbe való felvételét, valamint egy erdélyi bajnokság kiírását. Az első – hivatalos MLSz szabályok szerinti bajnokságot – 1908 tavaszán játszották le és a KASK győzelmével végződött.

A kolozsvári labdarúgás színvonala ekkor már magas nívón állt, Ezt bizonyítja az a tény is, hogy 1909 őszén a Kereskedelmi Akadémia SK csapata Bukarestben játszott nemzetközi mérkőzést a román válogatottal, s 5-4 arányú győzelmet ért el. A következő év tavaszán a bukaresti válogatott jött Kolozsvárra, ahol a következő eredmények születtek: Bukarest – KKASK 2-8, majd Bukarest – KAC 2-4. A bukaresti csapat felállásának érdekessége, hogy a válogatottban 6 angol, 2 német, 1 holland, 1 román és 1 magyar szerepelt.

1911 őszén felavatták az új kolozsvári sporttelepet. Az atlétika versenyek után rangos labdarúgó mérkőzés következett a kolozsvári válogatott és a Budapesti AK csapata között, melyet a jóval tapasztaltabb budapestiek nyertek meg 4:1-es eredménnyel.

Szintén 1911-ben újabb labdarúgó csapat alakult, a Kolozsvári Egyetemi Atlétikai Club (KEAC), amely komoly anyagi támogatással rendelkezett, és a szegényebb csapatoktól (elsősorban a KAC-tól) a tehetséges, jó játékosokat leigazolta. A KEAC használhatta az 1911-ben megnyitott sporttelep focipályáját (emellett több rend mez és labda állt rendelkezésre az egyesület sportolói részére).

Az új sporttelep jobb lehetőségeket nyújtott, s a felavatás után hamarosan nemzetközi mérkőzést rendeztek itt: Kolozsváron két mérkőzést játszott az isztambuli Galata Serail FC csapata. A török együttessel a KASK-vel vívott két mérkőzést, mindkettőt a török bajnok nyert meg (5:1, illetve 4:2 arányban).

1914-ben felvetődött a kérdés, hogy a Magyarországon turnézó francia nemzeti tizenegy látogassa meg Kolozsvárt is. Sajnos a francia válogatott zsúfolt programja miatt a mérkőzés elmaradt. Akkor sokan azt mondták, lesz még alkalom. Sajnos az első világháború megváltoztatta mind a politikai, mind a sportviszonyokat, és ilyen rangú eseményre nagyon sok évet kellett várni még Kolozsvár lakósainak.

Az iskolai testnevelés a XX. század elején

Az 1867-es kiegyezés után Eötvös József kultuszminiszter megtette az első lépéseket a testnevelés ügyének rendezésére. Az általa előterjesztett tör-

vény bevezette a testgyakorlatot a kötelező tantárgyak közé: *községi elemi népiskolákban köteles tantárgy a testgyakorlat, tekintettel a katonai gyakorlatokra.* A törvény 24. cikkelye szabályozta az iskolai testgyakorlatot: *Cél: rendszeres gyakorlatokkal a test minden egyes részét célszerűen fejleszteni s ezáltal a testnek erejét lehetőleg fokozni s működésében annak ügyességét és képességét előmozdítani.*[13]

1883-ban Trefort Ágoston kultuszminiszter rendelete alapján a középiskolákban is bevezették a testgyakorlatokat kötelező tantárgyként. A szakképzett tornatanítók, valamint megfelelő tornatermek hiánya miatt a legtöbb esetben szaktanítók, katonai múlttal rendelkező tanárok vagy pedellusok vállalták a testgyakorlatok oktatását. Kolozsváron a tanügyi reform után nem létezett tornaterem és tornatanító, így a testnevelés oktatása 1872/73-as tanévig húzódott, amikor felépült a helyi Torna és Vívó Egylet modern tornaterme. A város elöljárói szerződést kötöttek az egylettel, amelynek értelmében a város gimnáziumai számára (katolikus, református és unitárius gimnázium, a polgári felső iskola valamint a tanítóképző) tornatanítót és tornatermet biztosít az egylet, s így az 1872/73-as tanévtől megindult a testgyakorlatok oktatása Kolozsváron. Ez a szerződés 1896-ig volt érvényben.

A korabeli szabályok értelmében minden tanintézetnek szüksége volt játéktérre, modern berendezésű saját tornacsarnokra, téli korcsolyapályára. A tornaterem minimum 240 négyzetméter nagyságú kellett legyen, így 4 négyzetméter jutott diákonként, a tornaudvaron, játszótéren pedig legalább nyolc négyzetméter kellett jusson egy diákra.[14]

A kolozsvári iskolák 1892-től megkezdték az intézeti tornatermek építését, emellett tornatanárokat is alkalmaztak. Az első világháborúig a középiskolák mind rendelkeztek modern tornateremmel és jól képzett tornatanárokkal. A Római Katolikus Főgimnáziumban a főtanhatóság 1892-ben rendelte el az intézet tornacsarnokának felépítését, a Református Kollégium tornatermének építése 1899 őszén fejeződött be. Az Unitárius Kollégium új épülete 1899 és 1901 között épült. Az új iskolaépület földszintjén kapott helyet az intézet árkádos torna-

13 Killyéni A., Killyéni P., A Kolozsvári Református Kollégium Sporttörténete, Kolozsvár, 2004, 15.

14 Kemény Ferenc, Kovács Rezső, Testi nevelés állapota a magyarországi középiskolákban 1897-98, Budapest, 1899, 37-46.

terme is, melyhez öltöző és karzat is tartozott. Az Állami Felsőbb Leányiskola az 1900/01-es tanévben új, modern épületbe költözött, melyet a Sétatér melletti Bánffy-kertben építettek fel. Az új épület frontja a Sétatérre nézett, a tornatermet a két oldalszárny között helyezték el a kert felöli oldalon.

A Kereskedelmi Akadémián az 1880-as évek közepén az intézet udvarán tornaeszközöket helyeztek el, amelyeket a bentlakó diákok minden tavasszal és ősszel, tanári és nevelői felügyelet mellett, kedvükre használtak. Az intézet új épületében az 1893/94-es tanévtől új vívótermet, valamint két játéktermet alakítottak ki, ahol biliárdozni, sakkozni, dominózni lehetett. Emellett az intézet területén tekepálya épült, melyet befedtek, fűthetővé és légszesszel kivilágíthatóvá alakították ki. A tornatermet az 1905/06-os tanévben nyitották meg.

A Római Katolikus Leánygimnázium (Marianum) új iskolaépülete 1910-ben épült, a földszintjén alakították ki új rendszer szerint a tornatermet, amelyet templomként, díszteremként és színházként is lehetett használni. Az Állami Tanítóképző Intézet (fiúk számára) új iskolaépületét 1913-ban adták át, az épület földszintjén helyezték el a 148 négyzetméter alapterületű tornatermet, melyet modern eszközök beszerzésével alakítottak ki. Az épület első emeletén biliárd-szobát is berendeztek.

A kolozsvári sporttelep 1911-es felavatása után lehetőség nyílt rangos iskolaközi versenyeket szervezni a diákság számára. A verseny kezdetekor az egyes iskolák csapatai egyéni mezbe öltözve végigvonultak a pályán a nézők előtt, az előtornász vitte a csapat zászlóját az élen. Ezután megkezdődtek a különböző torna és atlétika versenyek: kötélmászás, rúdmászás mellett a különböző futásokban, váltóban, valamint a magasugrásban is bajnokokat avattak. A versenyek labdajáték-vetélkedőkkel fejeződtek be. Egy iskolának a résztvevő csapatát főversenycsapatnak hívták.

Dr. Szabó Dénes, a kolozsvári egyetem szülészet-professzora a sport elkötelezett barátja volt. Ő javasolta és alapította az első vándordíjat: az iskolaközi versenyek összetett eredménye alapján a legtöbb pontot gyűjtő iskola főversenycsapata átvehette az általa adományozott selyemzászlót. A vándordíjhoz azt a kikötést csatolta, hogy az az iskola, amelyik háromszor egymás után – vagy megszakítással ötször – elnyeri a zászlót, az végleg megőrizheti azt. E vándordíj mellett a kisebb osztályosok számára ezüstserleget is adományozott vándordíjként a sportszerető tanár. Az első versenyt 1913-ban, a

másodikat 1914-ben rendezték meg, mindkétszer az Unitárius Kollégium csapata győzött. Sajnos az első világháború megszakította a versenyeket, s az első világháború után több évig tilos volt sportversenyeket szervezni a magyar iskolák számára.

Az intézetek befektetéseinek, valamint a kolozsvári iskolákban tanító testnevelőknek köszönhetően az első világháború kitörésekor a testnevelés oktatása magas fokon állt, a város középiskoláinak diákjai közül pedig számos kiváló sportoló került ki

Könyvészet

A kolozsvári bentlakással összekötött kereskedelmi akadémia története 1878-1895 (1896). szerk. Kiss Sándor. Kolozsvár
Asztalos Lajos (2004). Kolozsvár. Helységnév- és településtörténeti adattár. Kolozsvár
Emlékkönyv dr. Haller Károly működéséről (1909), szerk. Kuszkó István. Kolozsvár
Erdély Bajnoka – A Csányi-kultusz apostola, Borbély György 1860-1930 (2000). Szerk. Borbás György. Zalaegerszeg
Kemény Ferenc, Kovács Rezső (1899). Testi nevelés állapota a magyarországi középiskolákban 1897-98. Budapest
Killyéni András, Killyéni Péter (2004). A Kolozsvári Református Kollégium Sporttörténete. Kolozsvár
Killyéni András (2006). A kolozsvári sportélet életrajzi gyűjteménye (1818-1918). Kolozsvár
Killyéni András (2008). Az ő neve csillag a magyar sport egén, dr. Somodi István emlékalbuma. Kolozsvár
Kolozsvári Atlétikai Club I. évkönyve (1886). Szerk. Kuszkó István. Kolozsvár
Kolozsvári Atlétikai Club II. évkönyve (1888). Szerk. Kuszkó István. Kolozsvár
Kolozsvári Atlétikai Club III. évkönyve (1890). Szerk. Kuszkó István. Kolozsvár
Kőváry László (1886). A kolozsvári Sétatér keletkezése és fejlése 1812-1886. Kolozsvár
Dr. Mező Ferenc (1937). A kolozsvári Viadaliskola. In Testnevelés
Dr. Mező Ferenc (1938). Sport a humor tükrében. In Testnevelés
Miklósi-Sikes Csaba (2001). Fényképészek és műtermek Erdélyben 1839-1916. Székelyudvarhely
Sas Péter (2003). Mesélő képeslapok, Kolozsvár, 1867-1919. Budapest
Siklóssy László (1928). A magyar sport ezer éve. II. Budapest
Siklóssy László (1929). A magyar sport ezer éve. III. Budapest
Szikora Katalin (2004). A magyar ifjúság testi nevelésének története. Budapest
Zuber Ferenc (1934). Az atlétika története Magyarországon. In Testnevelés

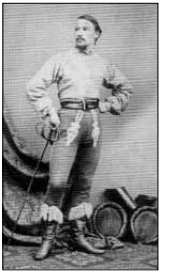

VÍVÁS

Gaetano Biasini (1789-1847) – vívómester

Kolozsvár első vívómestere, a kard- és tőrvívás meghonosítója Erdélyben.

Képforrás: KAC III. évkönyve

Uzoni Antal (1813-1858) – vívómester

Biasini tanítványa, az 1840-es évek elejétől
a Víadaliskola mestere volt.

Képforrás: KAC III. évkönyve; arcképe Sikó Miklós 1839-es rajza alapján készült

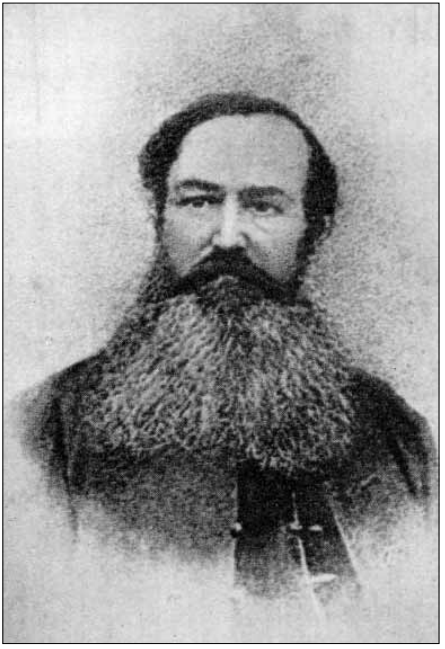

Helmreich Jakab (1814-1868) – vívómester

Biasini és Uzoni tanítványa. A Viadaliskola mestere volt 1856-tól haláláig.

Képforrás: KAC III. évkönyve

A Tornavivoda – az első modern kolozsvári tornaterem

A Torna és Vívó Egylet épületét 1873-ban építették fel a mai Széchenyi (Mihai Viteazul) téren. A kolozsvári iskolák diákjai ide jártak testnevelés órákra 1896-ig. Az intézmény kertjében torna, atlétika, tenisz, télen pedig korcsolya versenyeket rendeztek. Az épületet az 1930-as évek végén bontották le, ma a piac épülete áll a helyén.

Képforrás: Magyar Sportmúzeum

Tompa Károly (1826-1882) – vívómester

Biasini és Uzoni tanítványa. Szoros barátság fűzte Kőváry Mihály vívómesterhez, akivel 1864-ben angliai és franciaországi útjuk során a helyi vívást tanulmányozták. A Torna- és Vívó Egylet mestere volt 1872-től haláláig, Chappon Lajossal együtt.

Képforrás: KAC III. évkönyve

Chappon Lajos (1802-1878) – vívómester

A pesti Nemzeti Vívó Intézet vívómestere, az 1840-es években jelentek meg víváspedagógiai és párbaj témájú szakkönyvei. 1873-ban Kolozsvárra költözött, haláláig a Torna- és Vívó Egylet mestereként dolgozott.

Képforrás: Magyar Sportmúzeum

Békéssy Károly (1850-1938) – újságíró

Fontos szerepet játszott a kolozsvári sportéletben, a Torna- és Vívó Intézet, a KAC és a Korcsolyázó Egyletben. 1876 és 1877 között jelent meg kiadásában az első kolozsvári sportlap, amely az akkoriban ismert és divatos sportágak közlönye volt.

Képforrás: Magyar Sportmúzeum

Atlétika

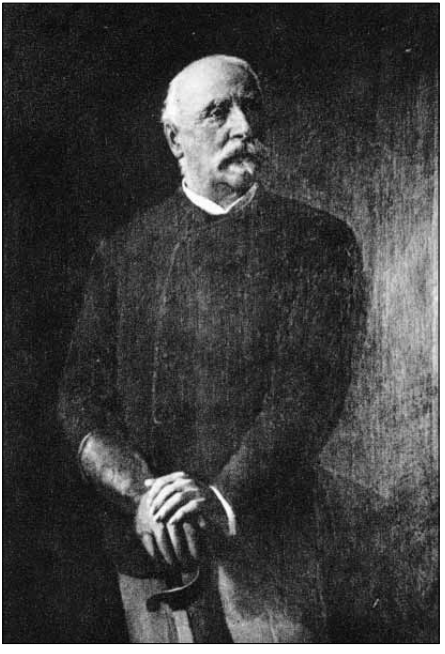

Br. Jósika Lajos (1807-1891) – sportvezető

A kolozsvári sportélet vezetője volt az 1860-as évektől: irányította a Viadaliskolát, a Torna- és Vívó Egyletet, illetve a KAC-ot. Munkássága és buzgólkodása nagy mértékben hozzájárult az atlétika meghonosodásához Kolozsváron. Mint gyermek, Biasininél tanult vívni, közel 20 éven át a legszorgalmasabb tanítványa volt. Később Bécsben Proto, majd Fridrich vívómesterterek iskoláit látogatta. Ha Pozsonyban, Párizsban vagy Bécsben járt, szabadidejében a helyi vívóiskolákban edzett. Amikor Kolozsváron tartózkodott, rendszeres látogatója volt az Uzoni, Helmreich, Tompa, Chappon vagy Kőváry által vezetett vívóiskolának. Amikor szükség volt, tanított is.

Képforrás: Dr. Siklóssy László, A magyar sport ezer éve, III. kötet, 1929

Dr. Baintner Hugó – sportvezető

Munkássága meghatározó volt a kolozsvári atlétikai élet kialakulásában. Azt mondották róla, hogy úgy lehozta nekünk az athletikát, hogy odafönn sokáig nem maradt semmi belőle, célzás arra, hogy miután dr. Baintner Budapestről Kolozsvárra jött, e város lett a magyar atlétikai élet központja. A KAC alelnöke volt, emellett ő tartott először ökölvívás-edzéseket Kolozsváron.

Képforrás: Magyar Sportmúzeum

Albert Károly (1858-1895) – testnevelő

Kolozsvár első jelentős testnevelője, 1884-től tanított a helyi iskolákban, valamint ő szervezte meg az első Erdély szintű iskolaközi tornaversenyt is. Emellett remek sportoló volt, kiemelkedő eredményei voltak atlétikában és kerékpározásban.

Képforrás: KAC III. évkönyve

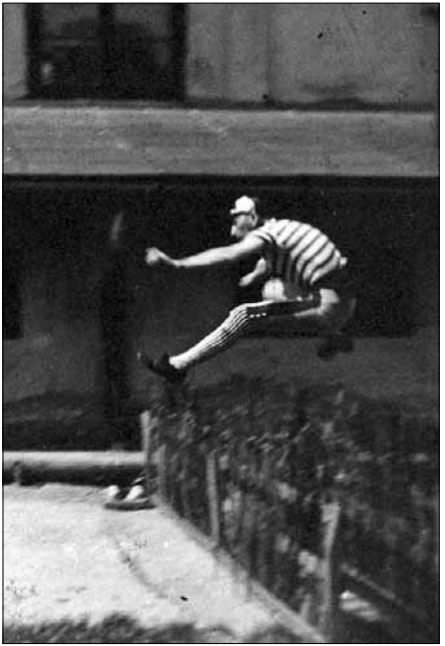

Akadályfutás – pillanatfotó 1890 körül

Az akadályfutás 1887-től, a VI. viadaltól, szerepelt a KAC viadalok versenyszámai között. Az első négy versenyt Kolosváry János nyerte meg. A 800 méter hosszú pályán a versenybírók 2 vízárkot, illetve 3 falat és 7 sövénygátat helyeztek el (magasságuk 90 centiméter volt).

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

Rúdugrás – pillanatkép 1890 körül

A magas ugrás rúddal – ahogy akkoriban nevezték – 1887-től szerepelt a KAC viadaljainak versenyszámai között. A VI. viadalon Gáll Simon 256 centiméteres ugrással győzött.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

Súlydobás (1890 körül)

A súlylökés (különböző formában) gyakran szerepelt a KAC viadalain. Az első viadalon Gálffy Kálmán győzött, aki a 15 fontos golyót 27 lábra lökte. A versenyszámot hosszú ideig Albert Károly testnevelő uralta, aki sorozatban hatszor győzött. 1890-ben összetett súlydobást is rendeztek, ahol a távolság mellett a dobás magasságát is mérték.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

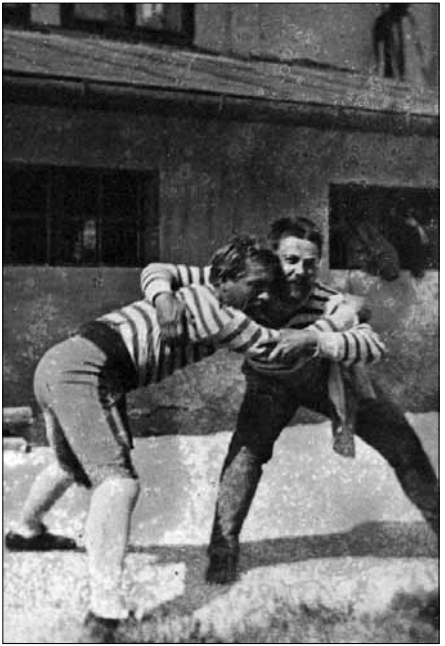

Birkózás – pillanatkép 1890-ből

Ez a sport 1890-ben szerepelt először versenysportként Kolozsváron.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

Tornagyakorlat – pillanatkép 1890-ből

Az erő- és tornagyakorlatok szerepeltek mind a KAC edzéseinek, mind pedig az egyesület házi versenyeinek programjában.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

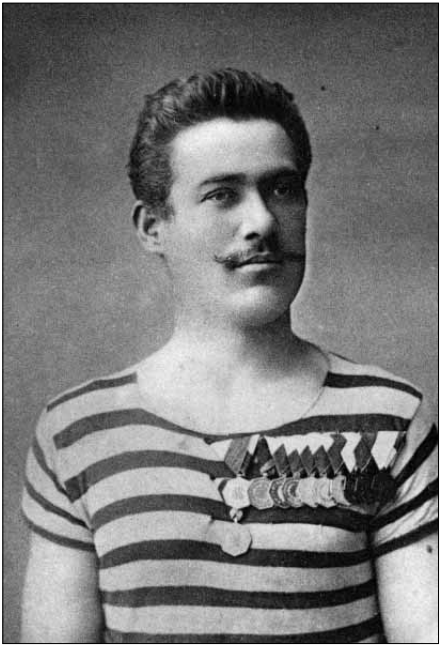

Borbély György (1860-1930) – atléta, kerékpáros

A KAC első bajnoka volt a 2 angol mérföldes síkfutásban. Sikerét az egyesület arany-éremmel és örökös tiszteletbeli tagsággal hálálta meg. Borbély bajnokként is meghatározó egyénisége volt a KAC-nak, amikor csak tehette versenyzett, gyalogolt és kerékpározott.

Képforrás: KAC II. évkönyve

Göllner Béla – atléta

A KAC harmadik bajnoka volt távolugrásban. Feljegyezték róla, hogy amint leverte magáról az iskola porát, ugrott egy nagyot, s ezzel az ugrással ezüstérmet vitt haza. A kor legjobb magyar távolugrója. Volt olyan alkalom, amikor Budapesten senki sem mert versenyezni vele.

Képforrás: KAC 1890-es versenyfüzete

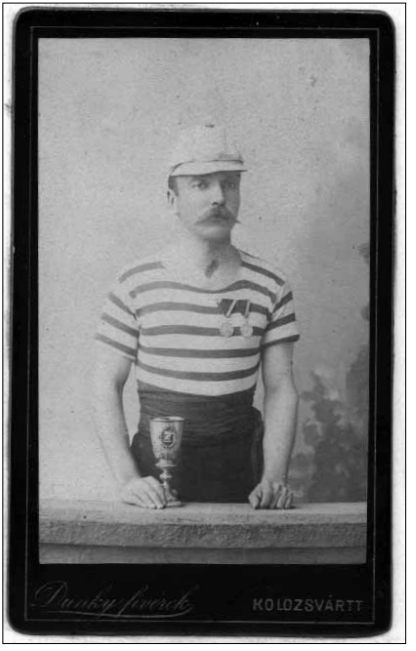

Balogh Vendel (1863-1925) - ügyvéd

A KAC sportolója és jogtanácsosa, a 200 yardos síkfutás egyesületi rekordere volt. Szép verseket írt, tagja volt a Boksz élclap szerkesztőségének.

Képforrás: Magyar Sportmúzeum

Stampa Keresztély - kereskedő

Kerékpáros, a KAC alapító tagja volt. Az ő cukrászdája volt a KAC-osok székhelye. Már kezdetben meghódította a biciklizés, ő vásárolta Borbély György számára azt a kerékpárt, amellyel ez Párizsba ment.

Képforrás: Magyar Sportmúzeum

A viadalok úttörői – 1885

Az első KAC viadal után az új egyesület versenyein fontos szerepet játszó atléták és vezetők csoportképe.
Ülnek (balról): Borbély György, dr. Baintner Hugó, Kuszkó István és dr. Balogh Vendel. Állnak: Illing Sándor, Szüllő Árpád és Albert Károly

Képforrás: KAC III. évkönyve

A KAC becsületbírósága (1890. január 17.)

Szerepe: a versenyek során felmerült kérdéses esetek elemzése és eldöntése.

Ülnek (balról) Albach Géza, dr. Haller Károly, Girsik János, br. Josika Lajos, br. Josika Gábor, Szigethy Miklós, Haller Rezső. Állnak (első sor): gr. Lázár István, dr. Groisz Gusztáv, gr. Béldi Ákos, Concha Győző, Inczédy Sámuel, Gyarmathy Miklós, Deáky Albert. Második sor: Kővári Mihály, Matskási Pál, Héczei Lajos, Varró László, gr. Esterházy Kálmán, dr. Baintner Hugó, dr. Felméri Lajos.

Képforrás: KAC III. évkönyve

Borbély György elindul a Magas-Tátrába

Borbély György 1888 nyarán úgy döntött, hogy Kolozsvárról elindulva elgyalogol a Magas-Tátrába és megmássza a Lomnici-csúcsot. Útja 67 napot tartott, 30 vármegyében 250 községet érintett, közben a földrajzi és a népviseleti sajátosságokat tanulmányozta. Útjáról levélben tájékoztatta egyesületét. Általános elismerésben részesítették országszerte.

Képforrás: KAC III. évkönyve

A KAC élclapjának, a Boksznak, a szerkesztősége - 1885

A KAC megalapítása után néhány tollforgató atléta vicclapot alapított, melyet saját kézzel rajzoltak és írtak. Dr. Mező Ferenc lejegyezte, hogy ötleteik, adomáik, vidám tréfáik, elmés rejtvényeik, történeteik kincses Kolozsvárott közszájon forogtak.
Állnak (balról): Balogh Vendel, Illing Sándor, Böckel Samu.
Ülnek: Kuszkó István, Jancsó Lajos, Albert Károly

Képforrás: Magyar Sportmúzeum

A KAC székhelye – Stampa Keresztély cukrászata - 1888

A cukrászda valószínű a Főtér 22 szám alatt volt, itt gyűltek a KAC-os sportolók. Dunky fényképén Kuszkó István áll az ajtóban.

Képforrás: Magyar Sportmúzeum

Kuszkó István és Borbély György barátsága

Kuszkó és Borbély a KAC-ban találkoztak. Hamarosan összekötötte őket a sport, a kerékpár és az irodalom iránti rajongás. Együtt járták kerékpáron a Görgényi havasokat és Bukovinát. Szoros barátságuk megmaradt Borbély Zalaegerszegre való költözése után is.

Képforrás: Magyar Sportmúzeum

Kőváry Mihály (1837-1900) – vívómester, a KAC alelnöke

Tompa tanítványa, vezető szerepet töltött be a Torna- és Vívó Egyletben, valamint a KAC-ban. 1882-től vívómesterként tevékenykedett, később a KAC vívóit tanította.

Képforrás: KAC III. évkönyve

A KAC vívói 1888-ban

Első sor (balról): N. Apáthy Árpád, Nyerges Zsigmond, Feket Mihály, Kuszkó István
Második sor: Albert Károly, Héczei Lajos, Kővári Mihály, Páska Zoltán, L. Benke Ferenc
Harmadik sor: Bogár Kálmán, Nyerges Gábor, Kővári Ernő, Bene József, Szász Zsombor, ifj. Virányi István.

Képforrás: KAC III. évkönyve

KERÉKPÁR

Kerékpáros versenyek a KAC viadalon (1890 körül)

1888-ban, a KAC VII. viadalán jelent meg először a versenyszámok között a kerékpár-síkverseny. Bár az első alkalommal senki sem indult, de a következő viadaltól már egyre nagyobb lett az érdeklődés a verseny iránt, melyeket 1, 2 vagy 5 kilométeres távon rendeztek.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

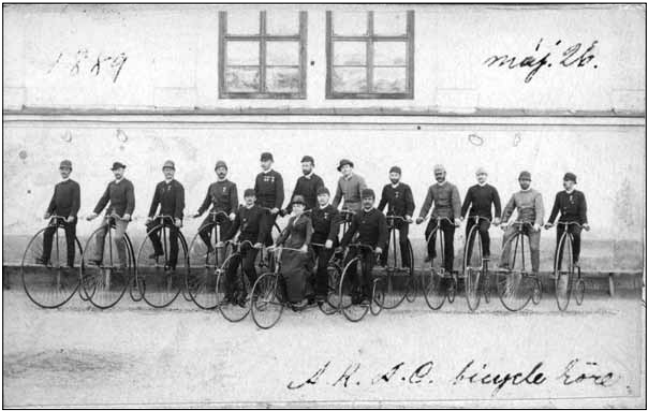

A KAC kerékpárosainak felvonulása – 1889. május 26.

1887-ben a KAC-on belül megalakult a kerékpáros kör 11 taggal, akiknek alakuláskor összesen 12 kerékpárjuk volt. 1889-ben a kör egyedi ötlettel mutatkozott be: egy felvonulást szerveztek, ahol megmutatták magukat és gépeiket, majd a felvonulás végén a Tornavivóda udvarán fényképen is megörökítették az eseményt.

Felső sor (balról): Antal András, Illing Sándor, Borbély György bajnok, Albert Károly, Bartha Gergely, dr. Istvánffy Gyula, Gidófalvi Jancsó Lajos, L. Benke Ferenc, Vikol János, Kolosváry János, Körösy József, Dunky Ferenc.

Alsó sor. Kuszkó István, Stampa Keresztélyné, Stampa Keresztély, Vikol Gergely.

Képforrás: KAC III. évkönyve

Istvánffy Gyula (1860-1930) – egyetemi tanár

Az első kolozsvári kerékpárosok egyike. Már 1883-ban nagy feltűnést keltett a Sétatéren a nagykerekű biciklijével. Külföldi tanulmányútja során gazdag tapasztalatokat szerzett a kerékpározás terén, miután pedig hazatért ezt a tudást a kolozsvári kerékpárosok javára fordította. A KAC kerékpáros körének elnöke volt, kerékpáros kirándulásait többnyire tudományos kutatások céljából tette. Képes volt akár a Fekete tengerig is elbiciklizni moszatokért.

Képforrás: Magyar Sportmúzeum

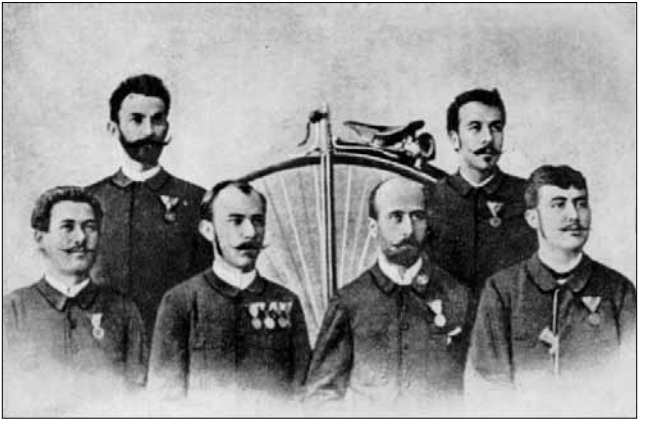

A KAC kerékpárosai 1889-ben

Alsó sor (balról): Borbély György, Bartha Gergely, dr. Istvánffi Gyula, Stampa Keresztély.
Állnak: L. Benke Ferencz, Dunky Ferenc

Képforrás: KAC III. évkönyve

Borbély György kerékpárútja Párizsba - 1889

Borbély György 1889-ben úgy döntött, hogy a nyári szünidő alatt elbiciklizik Párizsba, a világkiállításra. Útja óriási siker volt úgy Magyarországon, mint Európa-szerte. 72 nap alatt 4271 kilométert tett meg magas kerekű biciklijén.

Képforrás: Magyar Sportmúzeum

Borbély György konstantinápolyi útja után

1895-ben Borbély György és Scharscher Dániel elbicikliztek Konstantinápolyba. Négy hetet voltak úton, tanulmányozták a keleti világ szokásait. Sajnos a rossz útviszonyok és az esések miatt Borbély fényképezőgépe tönkrement, így értékes fotók vesztek el.

Képforrás: Magyar Sportmúzeum

Melitskó Frigyes, Haller Károly és Gidófalvi István a sétatéri kerékpárpályán (1897)

1894-ben a Kerékpáros Egylet megkapta a sétatéri atlétika pályát, melyet nem használt senki. Ezt átalakították, így még abban az évben elkészült a 333 méteres kör- és emelt kerékpár-műpálya, mely a magyar kerékpáros élet egyik közkedvelt versenyhelyszíne volt a századfordulóig. A pályát 1903-ban lebontották.

Képforrás: Hirschfeld család hagyatéka

Bartha Gergely - kerékpáros

Az 1880-as évek elején már titokban kerékpározott Kolozsváron, annak ellenére, hogy a rendőrök többször megbírságolták. Egy holdvilágos éjjelen a sétatéri tó partján kerekezett, és amikor egy bámészkodó cselédlány-csoportot kikerült, kereke beleakadt egy tuskóba és ő biciklistől a tóba esett. Ekkor belátta, hogy nem jó egyedül lenni, és kerékpáros kört kell alakítani Kolozsváron.

Képforrás: Magyar Sportmúzeum

Hirschfeld Sándor (1859-1944) – kereskedő

A Kerékpáros Egylet pénztárosa volt, kerékpározott, korcsolyázott, túrázott. Több egyletben fejtett ki pénztárosi munkát, pontossága nagy tiszteletnek örvendett.

Képforrás: Hirschfeld család hagyatéka

Potsa Sándor

Kerékpáros fotó a Dunky műteremben - 1894

Képforrás: Magyar Sportmúzeum

Kerékpáros versenyzők és szervezők az 1890-es években

1890-től meghonosodtak Kolozsváron a hosszú távú országúti kerékpárversenyek. Ilyen versenyeket szerveztek (kolozsvári indulással) például Szamosújvárra, Szilágysomlyóra, Aradra stb. A kerékpáros pálya 1895-ös felavatása után az országúti versenyek háttérbe szorultak.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

Hirschfeld Teréz és Sándor

Tandem kerékpárjukkal útjaik során bejárták a Székelyföldet, illetve a Felvidéken a Tátrát, emellett részt vettek különböző kerékpáros rendezvényeken és felvonulásokon.

Képforrás: Hirschfeld család hagyatéka

Hirschfeldék a virágkorzón (1897 körül)

A Kerékpáros Egylet egyik feladata volt olyan ünnepélyek szervezése, melyek során a kerékpározást népszerűsítették. Ilyen rendezvény volt a virágkorzó, amikor a kerékpárosok felvonultak a virágokkal kidíszített kerékpárjukon.

Képforrás: Hirschfeld család hagyatéka

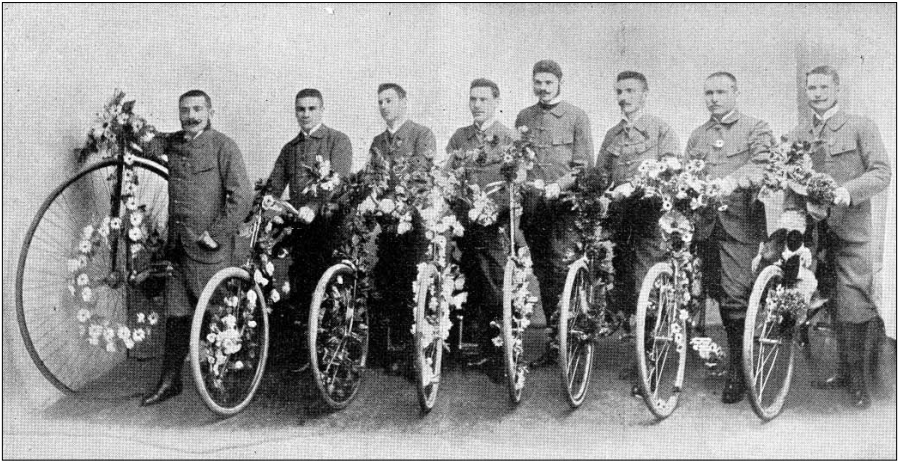

Az Erdélyi Kárpát Egyesület 1900-as virágkorzója

Az EKE legjobb kerékpárosai felvonultak kerékpáron, egyenruhában, virágokkal díszített kerékpárokon.
Balról: Csizhegyi Sándor, Bakk Sándor, Sreithofer János, Hutter Gerő, Müller Béla, Hanz Samu, Szolga Ferenc, Balázs Ferenc.

Képforrás: Kerékpáros Turista (II. évf., 1. szám)

KORCSOLYA

Óvári Kelemen (1844-1925) – egyetemi tanár

1890-től vezette a Kolozsvári Korcsolyázó Egyletet. Fáradozásainak köszönhetően 1896-ra elkészült a Sétatéren az új korcsolyapavilon. A sétatéri tó jegén ismerkedett meg feleségével is.

Képforrás: Családi hagyaték

A sétatéri korcsolyapavilon

Az 1872-ben alakult Korcsolyázó Egylet szervezte Kolozsváron a rendszeres korcsolyázást,
a bálokat és a versenyeket. 1896-ra elkészült a kornak megfelelően berendezett, modern kényelmes korcsolyacsarnok –
a közönség nagy örömére.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

A zenepavilon és a mulató

A mulató 1896-ban épült fel Pákey Lajos terve alapján,
az ihletet a tervezőnek a Potsdam melletti Sanssouci-kastély adta.
A zenepavilonban a korcsolyázók számára a helyi katonazenekar,
Salamon zenekara, az Államvasutak zenekara játszott.
A kioszkban hideg ételeket, italokat, cukrászati termékeket lehetett fogyasztani.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

Fakutyázók Kolozsváron (XIX. század vége)

Dedinszky Kálmán, gyermeke, felesége,
a háttérben pedig az anyósa, aki 65 évesen kezdett korcsolyázni.

Képforrás: Magyar Sportmúzeum

Korcsolyaverseny 1905-ben

A sétatéri tavon versenyeztek rendszeresen
a Somodi-testvérek és barátaik.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

Hirschfeldék a jégen

Kolozsvár polgárai számára a kedvenc téli szórakozást jelentette a korcsolyázás.
Hirschfeld Sándor kereskedő (kinek pipereárú boltja a Főtéren, majd a Jókai utcában volt) családjával rendszeresen korcsolyázott.

Képforrás: Hirschfeld család hagyatéka

Kolozsvári korcsolyázók (1900-as évek)

Balról negyedik Somodi István, mellette Marczinkievits Lajos. Jobbról hetedik Fabinyi Rudolf egyetemi tanár, a Korcsolyázó Egylet elnöke. Jobbról harmadik Somodi András.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

A Litke házaspár bemutatója (1900 körül)

Litke Lőrinc és feleségének páros bemutatója, melyet a közönség nagy csodálattal figyelt.

Képforrás: Hirschfeld család hagyaték

Hölgyek és kisasszonyok a jégen (1900 körül)

A kolozsváriak mindig büszkék voltak arra,
hogy a város hölgyei és kisasszonyai ügyesen korcsolyáznak.
Annyi szép asszony és szép leány szokott korcsolyázni
és olyan jól korcsolyáznak, hogy lapunk munkatársa,
mikor kiment a jégre, bámulatában és örömében még fázni is elfelejtett –
jegyezte fel az Ellenzék tudósítója 1894-ben.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

Kronberger Lili kolozsvári bemutatója 1907-ben

A kolozsvári egylet, valamint a Budapesti Korcsolyázó Egylet között a XX. század első éveiben szoros együttműködés alakult ki. Ennek köszönhetően Kolozsváron több rangos versenyt rendeztek, melyeken a budapesti korcsolyázók is részt vettek. 1907-ben bemutatót tartott Kronberger Lili, akit akkor a világ egyik legjobb korcsolyázójaként tartottak számon. Kronberger 1908-11 között négy világbajnoki címet szerzett a hölgyek műkorcsolya versenyében.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

Gyurmán Dezső, Magyarország főiskolai gyorskorcsolyázó bajnoka (1908)

1908-ban rendeztek először Kolozsváron magyar főiskolás gyorskorcsolya bajnokságot, melyet Gyurmán Dezső nyert.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

Az első országos jellegű korcsolyaverseny Kolozsváron

1911-ben a KKE és a KEAC országos versenyt rendezett, melyen a Budapesti Korcsolyázó Egylet (BKE), a Budapesti Egyetemi Atlétikai Club (BEAC), a kolozsvári Kereskedelmi Akadémia Sport Köre, illetve a két szervező egyesület képviseltette magát.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

Kolozsvári korcsolyázók

Az 1910-es években kiváló kolozsvári korcsolyázók szereztek országos hírnevet a KKE-nek.
Somodi István, Voith József, Marczinkievits Lajos gyorskorcsolyában, Somodi András, hegyi Zoltán pedig műkorcsolyában remekelt.
Ekkor született meg a kolozsvári korcsolyázó iskola, melynek képviselői a két világháború között
számos román országos bajnoki címet szereztek.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

Dr. Somodi András országos bajnok műkorcsolyázó

Az 1911-es KKE-KEAC versenyen Somodi András megnyerte a országos műkorcsolyázó versenyt.
Néhány nappal később Somodi megnyerte Budapesten is ezt a versenyszámot.
Konstatálhatjuk, hogy Somodi szereplése mindenkor dicsőséget hozott a népszerű fehér fekete színeknek –
dicsérte a kolozsvári versenyzőt az Ellenzék napilap tudósítója.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

Versenyzők, szervezők, meghívottak az 1911-es országos korcsolya-versenyen

Jobbról harmadik Somodi András, a műkorcsolya győztese,
mellette balra Kronberger Lili világbajnok, a verseny díszvendége.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

Az 1911-es országos korcsolya-verseny után készült csoportkép

Az ülők között balról a harmadik Fabinyi Rudolf, a KKE társelnöke,
mellette jobbra Szentgyörgyi Imre, a Magyar Országos Korcsolya Szövetség elnöke és Kronberger Lili világbajnok, az esemény díszvendége.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

Kronberger Lili második bemutatója Kolozsváron (1911)

Kronberger Lili 1911-ben négyszeres világbajnokként érkezett Kolozsvárra. Bemutatóján szebbnél-szebb produkciókat láthatott a kolozsvári közönség. A nézők és versenyzők egyaránt örvendtek a káprázatos produkcióknak.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

Somodi András és Marczinkievits Lajos

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

Hegyi Zoltán és Manuschek Ottó

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

Méray-Horváth Opika

Az 1911-es VB-n Kronberger mögött második, az 1912-es, 1913-as és 1914-es VB-k győztese volt. Az első világháború kitörése megfosztotta egy fényesebb karriertől. Így is óriási sikert jelentett, hogy hét év alatt két magyar korcsolyázónő hét világbajnoki címet szerzett. Az 1912-es kolozsvári országos korcsolya verseny díszvendége az újdonsült világbajnoknő, Méray-Horváth Opika volt, aki a davosi világbajnokságról egyenesen Kolozsvárra utazott, hogy bemutatót tartson.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

EGYETEMI TESTNEVELÉS

Nagybudafalvi Vermes Lajos, kolozsvári egyetemi tornatanár és vívómester (1898 körül)

Vermes Lajos 1896-ban érkezett Kolozsvárra, ahol a tudományegyetem vívómesterévé választották. Nevéhez sportágak felkarolása, ugyanakkor a helyi sportélet hitelességét rongáló nézeteltérések fűződnek.

Képforrás: Magyar Sportmúzeum

Chappon Samu és Vermes Lajos támadást imitálnak Dunky fényképészetében (1903)

Vermes Lajos felélesztette a kolozsvári vívóéletet, tanított, bemutatott, vívóakadémiát létesített, Kolozsvárra hívta Frederico Giroldini velencei vívómestert. Ennek ellenére nagyzásai elnyomják érdemeit, magát nemzetközi bajnoknak, királyi viadornak tartotta, be is akarta perelni a magyar kincstárat, hogy kapja meg őseinek a 600 éve ki nem fizetett járandóságát.

Képforrás: Magyar Sportmúzeum

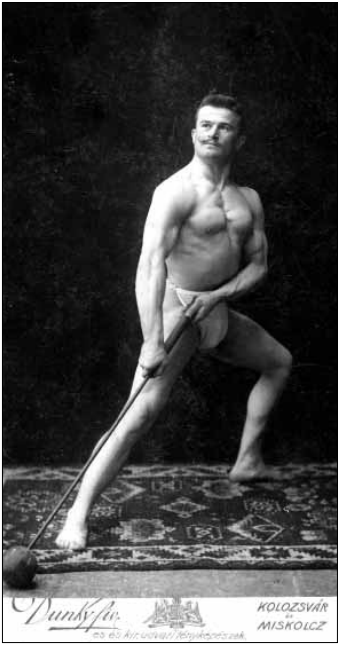

Hoffmann Ferenc tornatanár

Vermes segédje az egyetemen, majd a Gazdasági Tanintézet tornatanára volt.

Képforrás: Magyar Sportmúzeum

Somodi István magasugrása Kolozsváron a Református Kollégium udvarán (1905)

Dr. Somodi István Kolozsvár első olimpiai érmese volt, a londoni olimpián 1908-ban második lett magasugrásban. Országos magasugró bajnok és rekorder volt.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

Somodi István edzése a Sétatéren (1905)

Somodi nemcsak magasugrásban, hanem távolugrásban is szép eredményeket ért el az 1906-os jubileumi olimpia előtt.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

Távolugrás a jégen (1905)

Az atléták kedvenc téli edzése a korcsolyázás volt. Somodi István Kolozsvár kiváló gyorskorcsolyázója volt, több versenyt nyert az 1900-as években. Kedvenc „téli szórakozása" a jégen történő távolugrás volt, ahol 492 centimétert is elért.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

Korcsolyaverseny a Sétatéren (1905)

A Somodi testvérek és barátaik gyorskorcsolya versenye, figyelemre méltó a résztvevők öltözete.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

Somodi a londoni stadionban (1908)

Bár nem szerepelt az esélyesek között, Somodi 188 cm-es ugrásával második helyen végzett a magasugró versenyen.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

Somodi új magyar csúcsot ugrott – 188 cm (1910)

A kor szabályainak értelmében csak a Magyarországon elért eredmények számítottak országos rekordnak, így Somodi 1910-es ugrása jelentett új országos csúcsot (Somodi 188 cm-t ugrott két évvel korábban is a londoni olimpián).

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

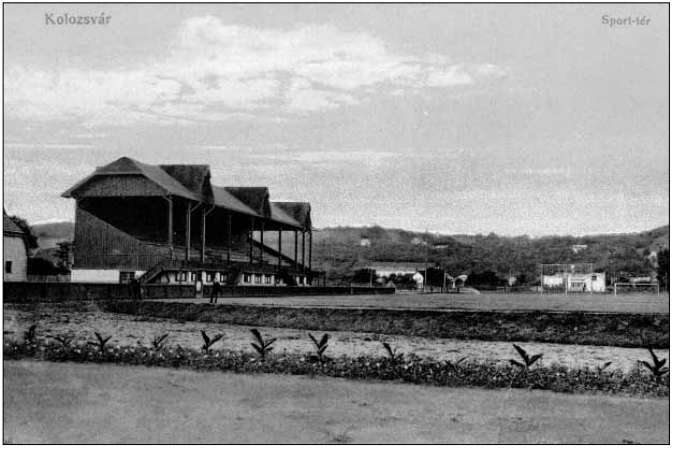

A kolozsvári sporttelep (1911)

Kovács Gyula tervei alapján 1911 őszére készült el a modern sporttelep, amely elsődlegesen az egyetemi sportéletet szolgálta ki, de amely valójában az erdélyi sportélet legfontosabb központja lett.

Képforrás: Kolozsvári Egyetemi Könyvtár

LABDARÚGÁS

Labdarúgás a Bivalyréten - 1896

A Bivalyrét Kolozsvár keleti részén, a Pata utcától keletre elterülő városi legelő volt. Ide vonultak ki Vermes Lajos vezetése alatt a diákok, itt alakították ki az első kolozsvári labdarúgó pályát. 1903-ig zajlottak itt labdarúgó mérkőzések. Ez évben a helyi rendőrfőkapitány betiltotta a labdarúgást a Bivalyréten, mivel a labdarúgók letapossák a bivalycsorda legelőjének füvét.

Képforrás: Magyar Sportmúzeum

A KAC labdarúgó csapata 1907-ben

A középső sorban középen Koncz Rudolf, aki az 1900-as évektől meghatározó egyénisége volt a kolozsvári labdarúgó-életnek: játékos, bíró, szervező volt, önéletrajza részletesen bemutatja a labdarúgás történetének első két évtizedét.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

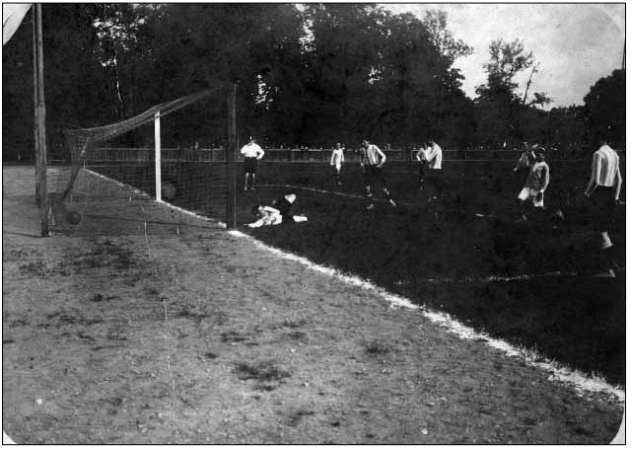

KASK – KAC mérkőzés, Nászta gólja

Az 1912. május 29-én rendezett KKAS-KAC (6-0) mérkőzésen Nászta 3 gólt szerzett.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatékaa

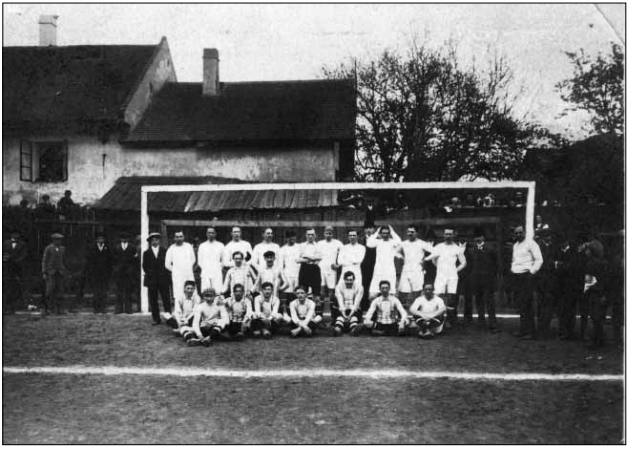

KASE-KAC (1912)

A KASE és a KAC Kolozsvár két legrégibb csapata volt, már 1905-től nagy csatákat vívtak egymással. Bár a KAC az 1910-es években anyagi gondok miatt legyengült, a két csapat mérkőzése helyi derbinek számított.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatékaa

A Budapesti Torna Club csapata Kolozsváron (1914)

1914 pünkösdjén a Budapesti Torna Club (BTC) és a Budapesti Egyetemi Atlétikai Club (BEAC) barátságos mérkőzéseket játszott Kolozsváron a KEAC és KAC csapataival. Nagy meglepetésre a KEAC döntetlent játszott a BTC-vel (1-1) és legyőzte a BEAC-ot (2-0), bizonyítva a kolozsvári labdarúgás magas szintjét.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatékaa

KAC ifi csapata (1915)

.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatékaa

A KEAC labdarúgó csapata (1916)

A tagja volt Zudor János, a Dermata Bőr- és Cipőgyár későbbi igazgatója is.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatékaa

ISKOLAI TESTNEVELÉS

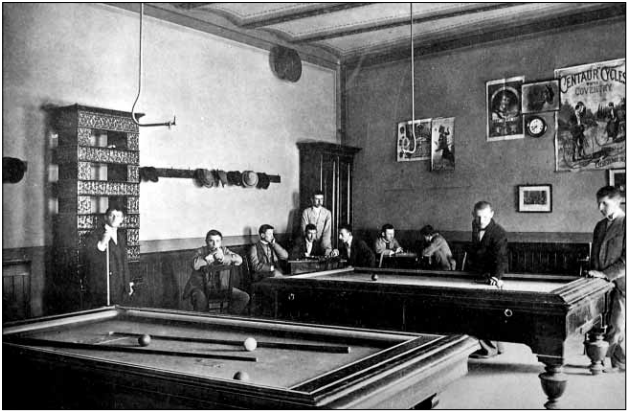

A Kolozsvári Kereskedelmi Akadémia játék-terme (1890 körül)

A Kereskedelmi Akadémia Kiss Sándor igazgatósága alatt felkarolta a testgyakorlatokat, biztosította diákjai számára a sport szinte minden ágának a gyakorlását: atlétika, téli sportok, torna, labdajátékok, kerékpár, vívás, biliárd. Az intézet rendelkezett játéktérrel, vívóteremmel, játékteremmel. Az intézmény diákjai közül kiváló sportolók kerültek ki. Itt alakult meg az első sí-csoport, Appl Ferenc városunk legjobb kerékpárosa volt (1895 körül), a labdarúgó csapat pedig Kolozsvár legjobb egyesülete volt 1918-ig.

Képforrás: Kiss Sándor, A kolozsvári bentlakással összekötött Kereskedelmi Akadémia története 1878-1895, Kolozsvár, 1896

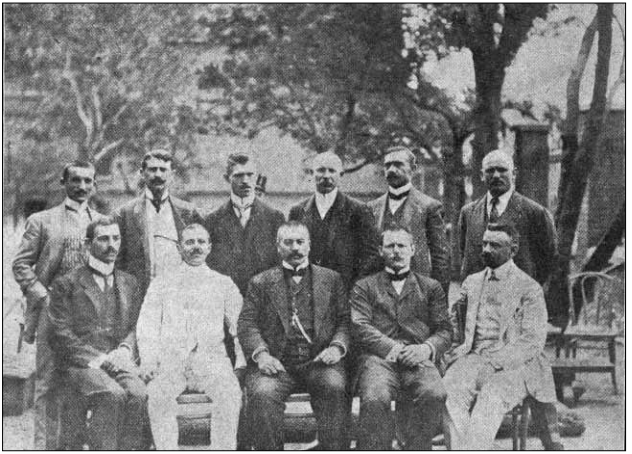

Erdély részi tornatanárok a svédtorna tanfolyamon (1911)

Állnak, balról: Lehoczky József, Ujj Gyula, Ujsághy József, Varga Sándor (Kolozsvári Református Kollégium), Székely János, Földváry Mihály. Ülnek: Rásó Ferenc (Kolozsvári Kereskedelmi Akadémia), Borbély Imre, László Gyula (Kolozsvári Unitárius Kollégium), Gruber Gyula, Mócsy Antal (Kolozsvári Katolikus Gimnázium).

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

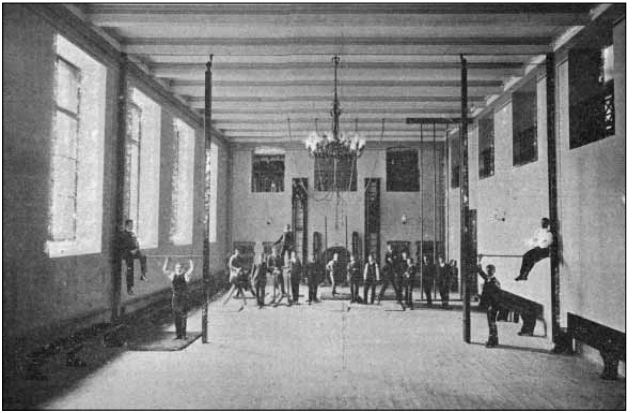

A Kolozsvári Unitárius Kollégium tornaterme (1901)

1901-re elkészült Pákey Lajos terve alapján a Unitárius Kollégium új épülete,
melynek alagsorában kapott helyet az új, modern tornaterem is.

Képforrás: A Kolozsvári Unitárius Kollégium értesítője az 1901-1902 iskolai évről, szerk. Gál Kelemen, Kolozsvár, 1902

László Gyula testnevelő órát tart (1910 körül)

László Gyula, az Unitárius Kollégium testnevelő tanára, sokoldalú munkásságot fejtett ki: a tanítás mellett cikkeket írt, ő vezette be a tornaestélyeket, a tíz perces tornázást, versenyeket szervezett, torna-edzőként is tevékenykedett.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

Varga Sándor testnevelő és a Kolozsvári Református Kollégium füleslabda csapata (1910 körül)

A XX. század első éveiben divatos labdajáték volt a füleslabda.
A labdarúgás térhódításával ez a játék háttérbe szorult, majd eltűnt az iskolai sportéletből.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

Év végi tornavizsga, Református Kollégium – (1911)

A kor testnevelés oktatásának szellemében a kolozsvári iskolák is rendeztek év végi tornaversenyeket. Egy ilyen ünnep felvonulással kezdődött, majd az év során gyakorolt közös tornászás következett. Ezután következtek a torna és az atlétika viadalok, az ünnepet általában labdajáték zárta.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

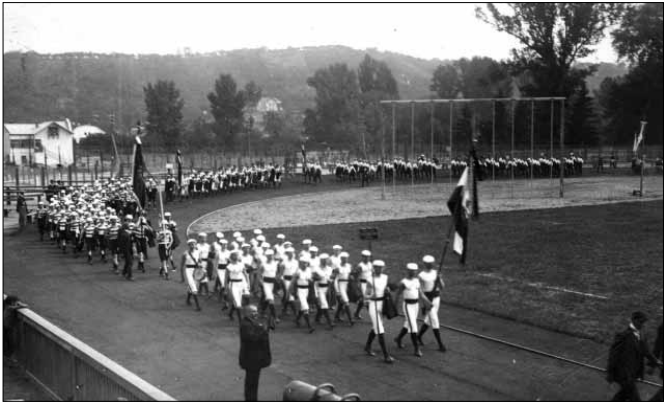

Felvonulás az iskolaközi sportversenyen a sporttelepen (1913)

Az új sporttelep felépítése után dr. Szabó Dénes egyetemi tanár, a kolozsvári sportélet lelkes szervezője és irányítója, egy iskolaközi vándordíjat alapított. A kolozsvári iskolák diákjai több torna-, atlétika- és labdajáték-számban versenyeztek, ahol pontokat gyűjtöttek. A legtöbb pontot gyűjtő csapat megkapta a professzor által adományozott selyemzászlót. A verseny kezdetekor az egyes iskolák csapatai egyéni mezbe öltözve végigvonultak a pályán a nézők előtt, az előtornász (az iskola legjobb tornásza) vitte a csapat zászlóját az élen. A világháború kitörése miatt csak két versenyt sikerült rendezni (1913 és 1914).

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

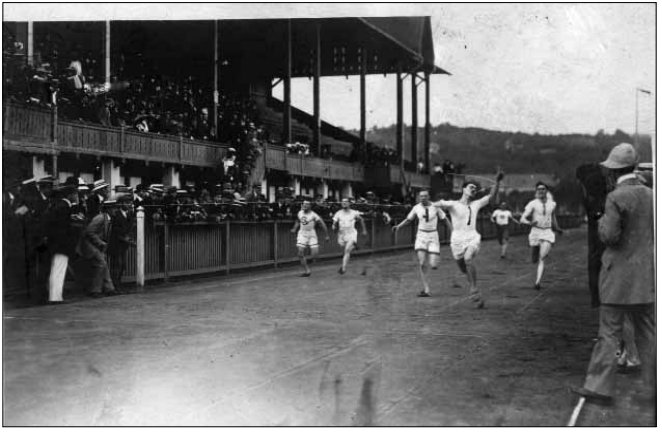

100 méteres síkfutás az iskolaközi versenyeken (1913)

A versenyeken a torna és az atlétikai versenyszámok egyaránt jelen voltak, így a kötélmászás, rúdmászás mellett a különböző futásokban, ugrásokban is bajnokokat avattak. Az 1913-as és 1914-es kiírás összetettjét is az Unitárius Kollégium csapata nyerte meg.

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

A Református Kollégium 4x100 méteres váltója (1913)

Balról: Daday, Schéfer, Borcsa, Balogh.
Daday Lóránd író, műveit Székely Mózes néven adta ki (Zátony, Csütörtök, Kié az ország stb.).

Képforrás: Apáczai Cs. J. Baráti Társaság sporthagyatéka

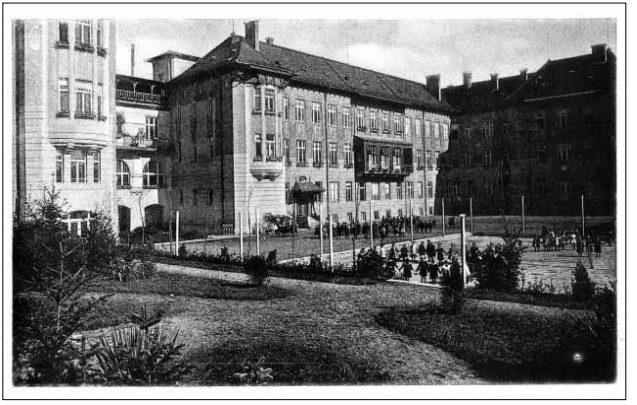

A Marianum udvara és teniszpályái

Az intézet Fellegvárra néző oldalán alakították ki a hatalmas játszóteret és teniszpályát, ahol télen korcsolyázni is lehetett.

Képforrás: Az iskola 1911/12-es évkönyve

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretném megköszönni mindazoknak, akik kutatásomat, illetve e könyv megjelenését segítették, anyagilag támogatták. A kötet megjelenését a MOL Románia vállalat, Szalay Zsolt ügyvezető igazgató, illetve Csog Éva PR koordinátor tették lehetővé.

Köszönettel tartozom továbbá dr. Szikora Katalin tanszékvezetőnek, doktori témavezetőmnek, illetve dr. Szakály Sándornak, akik szakmai tanácsokkal segítették munkámat.

Megköszönöm a kolozsvári Egyetemi Könyvtár, Kolumbán Judit és Bodnár Róbert, illetve a Magyar Sportmúzeum, dr. Szabó Lajos igazgató, Farkas Ágnes és Fischer Zoltánnak segítségét, Kiss Gézának, Galaczi Júliának és Fehér Árpádnak a szakmai tanácsadást, Fülöp Zoltánnak a tipográfiai kivitelezést, Szedilek Csabának pedig a nyomtatásban nyújtott segítséget.

Tartalom

Ajánlás 5

Előszó 7

Vívás 33

Atlétika 41

Kerékpár 63

Korcsolya 79

Egyetemi testnevelés 101

Labdarúgás 113

Iskolai testnevelés 121

Köszönetnyilvánítás 133

Kiadja az Apáczai Csere János Baráti Társaság.
Tipográfi a és műszaki szerkesztés:
Fülöp Zoltán, www.metaforma.ro
Nyomdai munkálatok:
Hiperborea Kft. , Torda, 2009
ISBN 978-973-0-06870-2